

MILITAIRESPECTATOR

'WE GINGEN NIET NAAR
RWANDA, WE GINGEN
NAAR ZAÏRE'

- What constitutes victory in modern war?
- Mindfitness in the military

Vooruitblik

FOTO MCD, E. KLJUN

In *Militaire Spectator* 4-2018 verschijnt onder meer 'Strategische vaagheid: hoe het gebrek aan strategische visie het lerend vermogen van de Koninklijke Landmacht beperkt' van dr. M.W.M. Kitzen en F.H. Thönissen MA MSc.

Sinds het einde van de TFU-missie is bij de landmacht steeds meer nadruk komen te liggen op het grootschalige conflict, waarbij zelfs wordt teruggегrepen op kennis uit de Koude Oorlog. Dat contrasteert met het zwaartepunt van de daadwerkelijke inzet in Afghanistan, Irak en Mali, terwijl ook in de toekomst bijdrages aan nieuwe stabilisatiemissies meer dan waarschijnlijk zijn. Het zou niet meer dan logisch zijn dat de landmacht veel waarde zou hechten aan het leren van recente lessen en het verwerken hiervan in het oefen- en trainingsprogramma. Het lijkt een duidelijke aanwijzing voor een gebrek aan strategische visie van hogerhand, want blijkbaar is het voor de landmacht onduidelijk welke kant de politiek nu op wil. Inzet vindt plaats op basis van beleid toegespitst op specifieke operaties, zonder dat de onderliggende concepten op een goede manier geëvalueerd zijn.

MEDEDELING

Technische master bij Defensie

De Faculteit Militaire Wetenschappen van de NLDA start in september 2019 met de tweede lichting van de Engelstalige wetenschappelijke technologische masteropleiding Military Technology, Processes and Systems (MTPS). Deze deeltijdopleiding heeft een civiele accreditatie (MSc) en wordt gratis aangeboden aan defensiepersoneel.

MTPS levert een belangrijke bijdrage aan het identificeren, analyseren en oplossen van complexe technisch-operationele problemen rondom militaire missies en de systemen die daarbij gebruikt worden. Belangrijke thema's zijn cyber, onbemande systemen, optimalisaties van ondersteuning en inzet, data-analyse en Life Cycle Management.

MTPS is een eenjarige master (60 EC) voor militairen en burgers met een technisch-wetenschappelijke bachelor-opleiding (of lang model KMA/KIM) en enkele jaren werkervaring, of een technische HBO-achtergrond met een succesvol afgerond schakelprogramma.

Over opzet en inhoud is meer te lezen op de intranetwebsite van MTPS en de internetwebsite van de NLDA.

Nadere informatie over MTPS of aanmelden voor de voorlichting kan via master.mtps@mindef.nl.

MILITAIRESPECTATOR

UITGAVE

Koninklijke Vereniging ter Beoefening
van de Krijgswetenschap
www.kvbk.nl
info@kvbk.nl
www.facebook.com/kvbknederland
twitter: @kvbk1

Secretaris en ledenadministratie

Majoor drs. D. Boissevain
D.Boissevain.01@mindef.nl

Nederlandse Defensieacademie (NLDA)

Sectie MOW
Ledenadministratie KVVK
Postbus 90002, 4800 PA Breda
ledenadministratie@kvbk.nl

REDACTIE

luitenant-generaal b.d. ir. R.G. Tieskens
(hoofdredacteur)
drs. A. Alta
luitenant-kolonel Marns drs. G.F. Booij EMSD
kolonel drs. A.J.H. Bouwmeester
dr. A. ten Cate
drs. P. Donker
brigade-generaal prof. dr. mr. P.A.L. Ducheine
cdre KLu b.d. F. Groen (plv. hoofdredacteur)
kolonel ir. M.P. Groeneveld
elnt KL mr. J. van Haaster (e-outreach)
lkol mr. drs. B.M.J. Pijpers
cdre KLu D.J. Traas MSc
mr. drs. A. van Vark KMar
kolonel Marns dr.drs. A.J.E. Wagemaker MA

BUREAU REDACTIE

mw. drs. A. Kool
dr. F.J.C.M. van Nijntatten
NIMH
Postbus 90701
2509 LS Den Haag
T 070 – 316 51 20 of
070 – 316 51 95
E redactie.militaire.spectator@mindef.nl
www.militairespectator.nl

De Militaire Spectator is aangesloten bij
de European Military Press Association

LIDMAATSCHAP

binnenland € 25,00
studenten € 17,50
buitenland € 30,00

OPMAAK

Coco Bookmedia

DRUK

Bariet Ten Brink
ISSN 0026-3869

Nadruk verboden

Coverfoto: Rwandese vluchtelingen zetten
een kamp op buiten Goma, Zaïre, juli 1994

Foto VN

136 What constitutes victory in modern war?

E.A. de Landmeter

Victory as a concept is problematic in general and even more so in the context of modern war and armed conflict; moreover war is a complex social phenomenon that could be considered as a wicked problem, complex and ambiguous.

150 Mindfitness in de krijgsmacht

T. Bijlsma

Fysieke training is heel normaal voor militairen, maar ook het verstand, de psyche of geest, is te trainen en onderzoek daarnaar levert opmerkelijke resultaten op die militairen of de organisatie diverse opties kunnen bieden.

166 Zaïre: verhaal van een vergeten humanitaire missie

B. Nauta

In 1994 verleenden Nederlandse militairen tijdens Operation Provide Care noodhulp in kampen rondom Goma onder vluchtelingen uit Rwanda, een missie waar Nederland zich op morele gronden overhaast instortte.

En verder:

Editoriaal	134
Tegenwicht	180
Boeken	182
Andere ogen	184
Meningen van anderen	185
RetroSpectator	188

Wil je stoppen?

De meeste lezers kunnen zich zo'n moment nog wel herinneren. Ergens in je militaire opleiding ren je met een groep collega's en je hebt het zwaar, heel zwaar. Je hijgt en zweet, alle spieren doen pijn, je bekking zit hopeloos in de weg en de groep heeft van het kader ook nog iets zwaars meegekregen dat dan ook nog meegezeuld moet worden. Om de beurt neemt iedereen dat er een keer bij, maar met steeds grotere tegenzin. Het is al zo zwaar. Dan komt een lid van datzelfde kader in een soepele tred naast je rennen en kijkt je met een hard gezicht aan. 'Dat je zo loopt te hijgen is tot daar aan toe, maar ik mis wel inzet bij je. Wil je stoppen?' 'Dat nooit!', flitst door je hoofd en je zet alles op alles om het eindpunt te halen.

Soms haalt een collega dat eindpunt niet. Het licht ging uit, hij of zij zwakte nog even door en stortte toen bewusteloos op de grond. In het ziekenhuis stelden de dokters bij onze collega een hitteberoerte vast. Militairen en marathonlopers zijn daar berucht om in de medische wereld: ze blijven verbeteren doorgaan en vlak voor of kort na de finish gaat het dan mis. Goed mis wel te verstaan, want een paar keer per jaar komt een collega zo dus op de intensive care of overlijdt zelfs.

Het gekke is dat we daar niets van leren. Het rapport *Het moet en kan veiliger!* van de commissie-Van der Veer stelt: 'Bijna identieke

voorvallen blijken zich ondanks opgedragen verbeteracties door de jaren heen te herhalen; een concreet voorbeeld hiervan is hitteletsel. In 2014 en 2015 is zoals gebruikelijk voor dit type voorvallen een Commissie van Onderzoek ingesteld. Op basis hiervan zijn, voor zover de commissie heeft kunnen beoordelen, relatief eenvoudig te implementeren maatregelen opgedragen om herhaling te voorkomen. Toch hebben zich in 2016 en 2017 opnieuw ernstige tot zeer ernstige voorvallen van dit type voorgedaan.'¹

We praten over enkele slachtoffers in 2014, in 2015, in 2016 en in 2017. Op zich geen grote aantallen, maar als we beseffen dat er één dood is gegaan en dat vele anderen dagen of zelfs weken in het ziekenhuis hebben moeten doormaken en langdurig hebben moeten revalideren, wordt duidelijk dat het persoonlijke leed wel erg groot is. Daarnaast krijgen we zo ook zicht op de kosten voor Defensie. Het is al moeilijk genoeg om voldoende mensen te werven voor onze organisatie, dus langdurige uitval tijdens de opleiding is iets wat de aandacht verdient van ons allemaal. En dan wordt de constatering van Van der Veer extra pijnlijk. Hitteletsel ontstaat enkele keren per jaar, we stellen keurig een onderzoekscommissie in die dat netjes onderzoekt, maar vervolgens gebeurt er niets met de aanbevelingen. Het jaar daarop gebeurt er bij een andere opleiding of eenheid precies hetzelfde.

De commissie-Van der Veer doet verschillende procedurele en structurele voorstellen om het veiligheidsbesef te vergroten bij Defensie en de minister heeft al toegezegd dat ze deze zal

¹ *Het moet en kan veiliger! Eindrapport Commissie Van der Veer* (Den Haag, 19 januari 2018) 14. Zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2018/01/19/eindrapport-commissie-van-der-veer-%E2%80%98het-moet-en-kan-veiliger%E2%80%99>.

overnemen. Het is daarbij opvallend dat Van der Veer het uitdrukkelijk niet zoekt in strengere regelgeving. Gezien de uitzonderlijke taakstelling van de organisatie is het aanvaardbaar dat er hogere risico's zijn voor het personeel. En dan gaat het dus nogmaals niet om de gevaren tijdens inzet, maar om de risico's op letsel tijdens opleiding en training in en rond Nederland zelf.

De voorstellen van de commissie zouden dus uitkomst moeten bieden, maar toch zou de redactie er één aan willen toevoegen. Laten wij, als leidinggevend bij Defensie, ook eens naar ons zelf kijken. Wat doen wij nu persoonlijk aan veiligheid? Kijken wij wel eens over de schutting bij andere krijgsmachtdelen of bij soortgelijke eenheden als die van ons, om na te gaan wat zij door schade en schande hebben geleerd? Vragen wij aan onze voorganger of voorgangster welke specifieke veiligheidsrisico's kleven aan de eenheid of de afdeling die we overnemen? Of wachten we gewoon af totdat ons hetzelfde overkomt?

Het voorbeeld van hitteletsel laat zien dat met name over de schutting kijken veel te weinig gebeurt. Elk krijgsmachtdeel maakte de afgelopen jaren een eigen leerproces door en had daarbij slachtoffers te betreuren. Die lessen werden niet gedeeld en het valt maar te hopen dat de geleerde lessen binnen de eigen gelederen wel beklijven. Ook dat is helaas nog niet goed geborgd.

In de week dat hij zijn rapport presenteerde werd commissievoorzitter Van der Veer in het programma Buitenhof geïnterviewd. Deze oud-topman van Shell weet waarover hij praat.

Ook op boorplatformen en bij de raffinaderijen zijn de risico's voor het personeel erg hoog. Stoppen met boren en raffineren is, net als trainen bij Defensie, geen optie. En ook bij Shell heeft het moeite gekost om een beter veilig-

Varen, rijden, vliegen, schieten, tijgeren en langdurig rennen met zware bepakking: het mag allemaal, zolang het maar gecontroleerd gebeurt

heidsbesef te introduceren. Op de vraag hoe hij dat dan toch van de grond had gekregen, antwoordde Van der Veer dat hij heel simpel elke vergadering begon met de vraag of er op veiligheidsgebied nog iets te melden viel. Door zijn persoonlijke commitment telkens te bevestigen, beseften alle aanwezigen dat het echt heel belangrijk was en dat ook zij allemaal hun persoonlijke aandeel erin moesten leveren.

Er is dus geen enkele reden om te stoppen met varen, rijden en vliegen. Ook schieten, tijgeren en langdurig rennen met zware bepakking, het mag allemaal. Waar het om gaat is dat het gecontroleerd gebeurt, zodat de deelnemers geen onnodige risico's lopen. Van leidinggevend op alle niveaus in de organisatie mag verwacht worden dat zij de gevaren kennen die onvermijdelijk aan ons werk kleven en dat zij een goede inschatting van de risico's maken en trachten die te verminderen. ■

What constitutes victory in modern war?

Victory as a concept is problematic in general and even more so in the context of modern war and armed conflict. First, definitional issues occur. Different lenses can be used to look at the idea including the tactical, strategic and grand strategic levels of war, or the way in which the status quo is affected. Second, some factors impede a clear understanding of what victory entails. These include challenges around the clear and unambiguous definition of the desired end state or the goals and the way how to measure them once established. War is a complex social phenomenon that could be considered as a so-called wicked problem, complex and ambiguous. So, what constitutes victory in modern war? The result is at best patchy and probably not very satisfying.

*Colonel E.A. de Landmeter**

'Once you hear the details of victory, it is hard to distinguish it from a defeat.'
Jean Paul Sartre, *Essays in Aesthetics*, 1964.

History shows numerous examples of battlefield victors eventually losing the war, or the defeated coming out as winners. More recent armed conflicts such as the wars in Iraq and Afghanistan have illustrated that strategic success cannot be achieved by military force alone and that victory requires not only the defeat of the opponents' military capabilities but also the successful resolution of the deeper problems at the root of the conflict. Additionally, the character of war since the end of the Cold War has changed, because of changing technologies and the re-emergence of a wide variety of non-state actors often contesting the authority of the state, driven by identity politics.¹ Moreover, perceptions of winning and losing may often diverge widely from the realities on the ground.² As early as 1969 O'Connor concluded that victory in terms of the defeat and surrender of the enemy is the exception rather than the rule in the modern world.³ So, how then should we value victory in these changing contexts? Or, in other words, what constitutes victory in modern war?

For many, the end of the Second World War resembles the epitome of a clear 'grand strategic victory' that restructured world order and shaped our image of victory.⁴ However, during the Cold War the realisation emerged that the concept of victory had no longer any practical significance

in the context of nuclear weapons: 'no victory would be worth the price.'⁵ It was after this period and the rise of armed conflict with limited aims that the interest in victory recurred. Therefore, for this article, the term *modern war* represents the wars and armed conflicts that occurred since the end of the Cold War.

This article will first seek to explain the general ideas around the concept of victory by addressing some of the interpretations of victory and its components as well as the relation between victory and defeat. This part will show that the concept of victory in general is contested. Subsequently, some factors that impede a clear understanding and use of the concept will be examined. First, we will look at the difficulties of defining victory as a desired end state and the assessment of progress towards success. Second, the issue of victory's inherent subjectivity is explained. Perceptions of the various actors in conflict on different levels will vary according to their beliefs and manipulation and this diversity in perceptions may change over time. Then, the article will address the complex and ambiguous nature and character of war and armed conflict that may create challenges for the utility of

* Colonel Eric de Landmeter attended the 2017 course at the UK Royal College of Defence Studies. During this time he read for a Masters International Security and Strategy at King's College London. This article is based on one of a series of three award-winning essays he wrote for this study. The author is currently Defence Attaché in Moscow.

1 Mary Kaldor, 'In Defence of New Wars,' in: *Stability*, 2 (1) 4 (2013) 2.

2 Dominic Johnson, Dominic Tierney, *Failing to win: Perceptions of Victory and Defeat in International Politics* (Cambridge MA, Harvard University Press, 2006) 1.

3 Raymond G. O'Connor, 'Victory in Modern War,' in: *Journal of Peace Research*, Vol. 6, No. 4, Special Issue on Peace Research in History (1969) 367.

4 Alex Weisiger, 'Victory without peace: Conquest, insurgency, and war termination,' in: *Conflict Management and Peace Science*, Vol.31, No.4, (2014) 357.

5 William C. Martel, *Victory in War: Foundations of Modern Strategy* (Cambridge, Cambridge University Press, 2011) 127.

< President George W. Bush speaks to sailors on the flight deck of the USS Abraham Lincoln during his address to the Nation on May 1, 2003

PHOTO US NAVY, L. HUNSAKER

PHOTO MCD. A. SCHOOR

The US-led wars in Iraq and Afghanistan have led to interpretations that look beyond war to examine 'whether outcomes in these events are consistent with victory'

victory. Based on this argument it could be concluded that victory is not just problematic but possibly not meaningful at all in relation to contemporary wars and conflicts. However, that would overlook the positive aspects of victory as motive for action and agent of progress. These aspects will be addressed before coming to some conclusion.

Victory is contested

Although many books have been written on the question *how* to win wars, not many offer a theoretical construct that addresses *what* victory

is. When it is addressed, it is usually 'in passing, as an assumption, or as an excursion from their primary topic.'⁶ This lack of theory is even more surprising considering the fundamental argument in the scholarship that 'how one defines victory is crucial to whether the state achieves it.'⁷

Derived from Latin (*victoria*, from *vinco victus*, 'to conquer'),⁸ the word victory is mostly associated with fighting, battle, and competition. One of the most common synonyms for victory is winning, meaning to prevail, to triumph whilst another common synonym is success.⁹ Although apparently similar, these words convey slightly different meanings and these linguistic variations contribute to the lack of precise understanding of the meaning of victory¹⁰ that could reflect on the design and subsequent outcome of policy.

Defeating an opponent militarily is not identical to achieving the object of war, the reason for

6 J. Boone Bartholomees, 'Theory of Victory,' in: *Parameters*, Summer 2008, 25.

7 William C. Martel, 'Victory in scholarship on strategy and war,' in: *Cambridge Review of International Affairs*, 24:3 (2011) 518.

8 Martel, *Victory in War*, 21.

9 *Ibid.*, 23.

10 *Ibid.*, 22.

which the war was fought. However, most of the time it was ‘men of the military profession’ that developed the thinking about war thus leading to a ‘natural tendency to lose sight of the basic national object, and identify it with the military aim.’¹¹ As a result, policy has often been guided by military aims, losing sight of what was intended by policy.¹² In understanding victory, a clear distinction between the political aim (the end) and the military aim (one of the means to achieve the end) is essential. Victory can be looked at as an outcome (result), a descriptive statement of the post-war situation, or as an aspiration (ambition or goal) being the driver to accomplish specific objectives through use of force.¹³

Regardless of whether victory is addressed as an outcome or as an aspiration, both must be examined on several levels: the tactical, strategic and grand strategic level.¹⁴ ‘Tactics teaches the use of armed forces in the engagement; strategy, the use of engagements for the object of the war.’¹⁵ This presupposes a hierarchy where the accumulative winning of battles automatically leads to winning the war. Liddell Hart describes the ‘higher’ grand strategic level as a sense of ‘policy in execution’ in which all the resources of the nation, or coalition, are coordinated and directed towards the attainment of the political object of the war.¹⁶ Strategy is about winning the war, grand strategy rather ‘looks beyond the war to the subsequent peace. It should not only combine the various instruments, but regulate their use as to avoid damage to the future state of peace – for its security and prosperity.’¹⁷ Martel expands grand strategic victory’s width to ‘transformative, paradigm changing effects on the international system.’¹⁸ In the continuum of levels, the strategic victory in this sense remains limited to situations when states defeat other states and, in the process, achieve a reasonable number of its objectives with the effects limited to that state or region.¹⁹

In particular, the US-led wars in Iraq (1991, 2003-2011) and Afghanistan (since 2001) have led to interpretations that look beyond war to examine ‘whether outcomes in these events are consistent with victory.’²⁰ One such inter-

pretation is offered by Mandel²¹ who makes a distinction between military victory and strategic victory linking these to ‘two highly interconnected yet distinct time phases.’²² The first phase constitutes of ‘war winning’: the military outcomes on the battlefield leading to successful military conclusion and favourable conditions for the second phase, which he calls ‘peace winning’, the battle to win the peace when the state tries to ‘reap the payoffs of war’ by managing the transition afterwards through reconstruction and reconciliation.²³ Following this two-phase distinction Mandel describes strategic victory in terms of interrelated informational, military, political, economic, social, and diplomatic objectives or elements.²⁴ Strategic victory, thus, ‘entails accomplishing the short-term and long-term national, regional, and global goals for which the war was fought.’²⁵

Since war is a battle of wills between opponents²⁶ it is interactive in its nature; the ‘collision of two living forces’ as Clausewitz writes succinctly.²⁷ This interaction links the notion of victory inextricably to defeat: one’s victory is the other one’s defeat. Consequently, the results of any war are independent for each side and may vary by participant. One side winning does not automatically mean that the other side lost hugely. ‘It

11 B.H. Liddell Hart, *Strategy*, 2nd ed. (New York, Penguin Group, 1991) 338.

12 Ibid.

13 Martel, *Victory in War*, 18.

14 Ibid.

15 Carl von Clausewitz, *On War*, trans. and ed. Michael Howard and Peter Paret (Princeton, Princeton University Press, 1976) 128.

16 Liddell Hart, *Strategy*, 322.

17 Ibid., 321-322.

18 Martel, *Victory in War*, 25.

19 Ibid.

20 Ibid., 4.

21 Robert Mandel, *The Meaning of Military Victory* (Boulder, Col.; Lynne Rienner, 2006) 16.

22 Robert Mandel, ‘Defining Post War Victory,’ in: J. Angstorm and I. Duyvesteyn (eds.), *Understanding Victory and Defeat in Contemporary War* (London, Routledge, 2007) 18.

23 Robert Mandel, ‘Reassessing Victory in Warfare,’ in: *Armed Forces & Society*, Vol 33 Number 4, (2007) 467.

24 Mandel, *The Meaning of Military Victory*, 16.

25 Ibid.

26 Clausewitz, *On War*, I-2, 90.

27 Ibid., I-1, §4, 77.

may not even mean that the other side lost at all.²⁸ Boone argues that victory occurs on multiple sliding scales. Victory and defeat, although opposites, are not binary.²⁹ He illustrates this by introducing a scale of success (defeat, lose, not win, tie, not lose, win, victory), a scale of decisiveness being the extent to which the conflict has been resolved and a scale of achievement. These scales are closely related yet independent variables that can be used in analysing and understanding conflict.

'In international relations war is the ultimate arbiter in disputes and decisive military victory is the surest way to achieve one's political aims.'³⁰ Wars have power of decision, although not always what was intended; one can win or lose, admittedly on a scale of accomplishment or what Gray calls 'decisiveness'. In his approach a decisive victory strictly refers to 'favourable military achievement which forwards achievement of the war's 'political object.'³¹ As the idea of decisive victory does not necessarily equate with the enemy's military obliteration, he adds the terms strategic success and strategic advantage as a measure of success sufficiently enough for the attainment of the political objective.³² Gray concludes that it matters who wins and who loses; 'in other words, which decisions will a particular war's outcome facilitate or inhibit.'³³ This decisive or transformative aspect of war is supported by Luttwak who argues that violence may have to continue until the belligerents are exhausted or one achieves a decisive victory.³⁴

Notwithstanding the potential decisive aspect of victory, it can be argued that no results are final. Already Clausewitz asserted that 'the defeated state often considers the outcome merely as a transitory evil, for which a remedy may still be found in political conditions at some later date.'³⁵ Allegedly defeated enemies and populations may choose not to accept their 'defeat' and the peace on victor's terms; thus, victory does not end violence but can mark a transition to insurgency or guerrilla war.³⁶

The 'definitional morass'³⁷ of interpretations and the different lenses through which one can look at victory are problematic for meaningful understanding and application in modern conflict. However, most scholars and analysts seem to agree that military victories alone do not determine the outcome of modern wars. Rather they 'provide political opportunities for the victors – and even those opportunities are likely to be limited by circumstances beyond their control.'³⁸

Defining and measuring success

The lack of a clear understanding of the concept of victory potentially impacts the ability of policy makers to use force effectively for political ends and could complicate societal debate whether to use force at all.³⁹ Therefore, the following section will look in more detail at the factors that impede a clear understanding and application of the concept of victory.

Other than for unconditional surrender such as those of Germany and Japan in World War 2, force can and has been used for other purposes such as peace operations, pre-emption, state-building, counterinsurgencies and counter-terrorism.⁴⁰ But the thinking around victory has not kept pace adequately with the 'new' usage of force.⁴¹ The definition of the objective and the purpose of the war or armed conflict is a political matter. Victory should therefore be considered within the context of the political aim: war and victory are about 'statecraft rather than hostilities.'⁴² Victory consists 'not solely of overcoming the enemy forces; it must include

28 Boone Bartholomees, 'Theory of Victory', 26.

29 Ibid., 27.

30 Weisiger, 'Victory without peace: Conquest, insurgency, and war termination', 357.

31 Colin S. Gray, *Defining and Achieving Decisive Victory* (Carlisle, PA, US Army War College, Strategic Studies Institute, April 2002) 11.

32 Ibid., 13.

33 Ibid., 9.

34 Edward N. Luttwak, 'Give War a Chance', in: *Foreign Affairs*, Vol. 78, No. 4 (1999) 36.

35 Clausewitz, *On War*, I-I, §9, 80.

36 Weisiger, 'Victory without peace,' 356.

37 Robert Mandel, 'Reassessing Victory in Warfare', 461.

38 Ibid., 467.

39 Martel, 'Victory in scholarship on strategy and war,' 514.

40 Ibid.

41 Ibid., 516.

42 O'Connor, 'Victory in Modern War,' 367.

the attainment of the objective for which the conflict was waged.⁴³

Many scholars and policy makers consider victory to be the achievement of a predetermined end state.⁴⁴ 'If policy-makers are unclear about what victory means, they are less likely to achieve it.'⁴⁵ The notion of a desired end state implies that victory occurs if the outcome of the war corresponds with previously articulated aims: 'a relation between war aims and war outcomes.'⁴⁶ This approach may be problematic. Although most wars will start with some sort of predetermined end state in mind, ambiguously as this end state may be, the dynamics of the war may necessitate modification of the ends. The initial idea of victory may need to be abandoned if the defined end state remains too static or needs a fundamental shift.⁴⁷ As Mandel states, 'victory is not always a product of premeditated strategic choice: war termination often lacks order and coherence, with the possibility of different parties ending their participation at different times; and wars rarely follow a course anticipated by the participants, as states rarely finish wars for the same reasons they start them.'⁴⁸

Definition of the end state may further be complicated in situations where more 'policy makers' are involved in the decision making. Apart from very authoritarian states, the decision to go to war mostly involves many stakeholders at various levels of the political, diplomatic and military leadership. This may further be exacerbated by the direct or indirect influence of societal groups and interests. Sometimes it is not clear which vital interest is at stake. Although the final decision making rests with few, the strategy deliberately needs to remain ambiguous as to cater for different opinions. In the case of the Falkland War it was about territory and restoration of the status quo. The same could be said for the first Gulf War and the liberation of occupied Kuwait in 1991. However, after the initially successful actions against Al-Qaeda and the Taliban in Afghanistan in 2001 the reasons for the armed conflict and thus the definition of victory proved more difficult.

PHOTO: U.S. AIR FORCE

A B-24 Liberator releases its bombs over Mühldorf, Germany, 1945: other than for unconditional surrender force can be used for other purposes such as peace operations, pre-emption, state-building, counterinsurgencies and counterterrorism

Nowadays it is almost inconceivable to wage war without considering the post-war period. Ideally, the object of policy extends into the period after hostilities, and victory is closely linked to concepts of conflict termination and conflict resolution that seek to find lasting solutions. 'The object of war is a better state of peace – even if only from your own point of view.'⁴⁹ The views of what constitutes a better peace will most likely differ widely between belligerents, but the principle is applicable both to aggressive nations who seek expansion and to peaceful nations who want to preserve the status-quo.⁵⁰

Maybe it is because of the difficulty of defining the object of the war and the strategic flexibility required that the term 'victory' is not often used in the last two decades. Victory possibly implies a higher level of success and commitment than

43 Ibid.

44 Mandel, 'Reassessing Victory in Warfare,' 462.

45 Martel, 'Victory in scholarship on strategy and war,' 517-518.

46 Mandel, 'Reassessing Victory in Warfare,' 462.

47 Ibid.

48 Ibid.

49 Liddell Hart, *Strategy*, 338.

50 Ibid.

Dropping leaflets in support of operations from a KC-130 Super Hercules over southern Afghanistan, 2013: complex and prolonged counterinsurgencies make measuring victory not less problematic

PHOTO US MARINE CORPS, D. MUNNERLYN

policy makers want to express; it could also suggest that policy makers think they may lose flexibility. Victory does not admit to flexibility.⁵¹ O'Connor's 1969 'working definition', 'victory will mean the cessation of armed conflict under conditions satisfactory to at least one of the combatants in terms of stated objectives,'⁵² though elegant, may no longer be satisfactory in today's armed conflicts.

Measuring victory in terms of successfully achieving the aims could also be problematic. Mandel observes a significant decline in the amount of wars in which a clear cut strategic victory appears.⁵³ But, even when this observation is discarded the difficulty of determining when victory is achieved is apparent. No obvious criteria exist for gauging the accomplishment of ends in particular in a period of complex and prolonged counterinsurgencies.⁵⁴ Some experts suggest measuring victory on the basis of body counts, material loss, territory, capture of capital cities, winning hearts and minds, and the accomplishment of predetermined objectives.⁵⁵ However, any of these metrics could deliver different answers to the question who won in a specific war. In the fight against terrorism

51 Martel, *Victory in War*, 18.

52 O'Connor, 'Victory in Modern War', 367.

53 Mandel, *The Meaning of Military Victory*, 12.

54 E.B. Kapstein, 'Measuring Progress in Modern Wars,' in: *Survival*, Vol.54, No.1, (2012) 137.

55 O'Driscoll, Cian, 'At all costs and in spite of all terror? The victory of just war,' in: *Review of International Studies*, 41(4) (2015) 8.

insurgency metrics proved very hard to establish. In such circumstances, useful metrics may be based on the idea of 'feeling safe' and the question how many people are able to live their life in safety free from fear of violence.⁵⁶ The appropriateness of metrics is at stake when the aims of the war are not clearly defined or understood. So, metrics need to be designed in accordance with a successful strategy. If not, they 'will be little more than a laundry list that offers scant insight into which variables ought to be centre of attention.'⁵⁷

Victory is subjective

The notion of victory is inherently subjective. 'At the most basic level [it's] an assessment, not a fact or condition.'⁵⁸ As war is the interaction between opposing wills and by its nature a social activity, the perception of the actors involved is often more important than the seemingly straightforward outcomes of the conflict. The perceptions of who won and who lost often diverge widely from the realities on the ground. Great battles can be won by the military but nevertheless observers may see the outcome as a defeat and major concessions in negotiations can reversely be perceived as victories.⁵⁹ This differences in interpretation are related to viewing perspective and time span,⁶⁰ or in other words 'the *diversity* in perceptions of victory and defeat; and the *changes* in these perceptions over time.'⁶¹

Viewing perspective depends on the question *whose* view matters in defining the outcomes of the conflict. Is it always the victor who is right or merely the defeated?

One can take the opinion of the political or military leadership in the respective contesting states as authoritative or rather the interpretation by domestic populations. The viewpoint will also vary with the level of action: what seems a very positive outcome on the tactical level battlefield may not be judged as victorious at the higher strategic or political level. Although the US war in Vietnam could be seen as a tactical military success, it was considered a loss at the strategic level and with hugely differing view-

points politically and domestically. The traditional levels of warfare offer a useful framework for analysis but the phenomenon of *strategic compression* – ostensibly small events on the ground that have immediate and unexpected repercussions at strategic level – potentially complicates and influences perceptions. Around the clock media coverage, transparency and social media plausibly affect perceptions. As modern armed conflict has become a battle of narratives as much as a violent struggle, perceptions of the war will evidently shape the perceived victory.

The question of time span revolves around how much time should be taken after the end of the armed conflict before a meaningful assessment of possible gains or losses can be made. An example where time may have redefined the result is the assessment of the outcome of World War I as a decisive Allied victory. Nowadays historians dispute this label in the light of the second World War that occurred as a result.⁶² Another example arguably, is the 1991 Gulf War that was considered a clear military and strategic victory: Kuwait was liberated from Iraqi occupation by the US-led coalition. However, the Saddam Hussain regime continued and sourced regional instability ultimately leading to the invasion of 2003.⁶³ In hindsight, the US may have pursued the wrong objective in 1991 as it did not include regime change.⁶⁴ The issue of time is probably of less importance for policy-makers; in the context of victory however, it remains important to consider whether 'the problem' that underpins the armed conflict is sufficiently resolved at a certain point in time or

56 Fick, Nathaniel, 'Defining Victory: Assessing Military Efforts and Measuring Outcomes in Afghanistan,' in: *American Interests in South Asia: Building a Grand Strategy in Afghanistan, Pakistan, and India*, edited by Nicholas Burns and Jonathan Price (Aspen Institute, 2011) 57.

57 Kapstein, 'Measuring Progress in Modern Wars,' 137.

58 Boone Bartholomees, 'Theory of Victory,' 26.

59 Johnson, Tierney, 'Perceptions of Victory and Defeat in International Politics,' 1.

60 Mandel, 'Defining Post War Victory,' 16.

61 Johnson, Tierney, 'Perceptions of Victory and Defeat in International Politics,' 38.

62 Mandel, 'Defining Post War Victory,' 16.

63 Gray, 'Defining and Achieving Decisive Victory,' 11.

64 Mandel, 'Reassessing Victory in Warfare,' 467.

just contained and waiting to re-emerge.⁶⁵ The 1982 Falkland War is generally considered a triumph for Great Britain; Argentina was defeated, and as a result the political system in the country collapsed. Interestingly, both time span and changing viewpoint led to a post-war narrative in Argentina that gradually viewed the war not as a defeat – despite the apparent humiliation and huge loss of life – but rather as a victory of democracy and a new start following the demise of the junta.⁶⁶

In analysing war, what matters is the ultimate perception of the situation, not just the facts.⁶⁷ People's beliefs during and after war are

influenced by as much the events on the ground as they are by psychological and cognitive biases that are the result of pre-existing beliefs, symbolism of events and manipulation by elites and the media.⁶⁸ In their extensive study *Failing to Win* Johnson and Tiernay 'dissect' the psychological, political, and cultural factors that lead to different perceptions of international conflicts as victories or defeats.⁶⁹ They distinguish prior biases (individual beliefs, national culture, organisation, world view), crisis evolution (unfolding events and their framing) and deliberate perception manipulation as the main influencing factors.⁷⁰ In summary, the perceptions of victory not only affect the history books but also 'shape the fate of leaders, democratic processes, support for foreign policies, and the lessons used to guide decisions in the future.'⁷¹

Complex character of war

Although the nature of war and armed conflict has not changed over time, its character has because of ever changing actors, methods, technological evolution and ideologies. Major changes in the goals of war, the rules of war and the target of the war have shaped contemporary wars and conceptions of victory.⁷² War used to be considered as an instrument to restore a disturbed status quo whilst preserving much of the pre-war order intact. Conversely, the goals of modern wars are often aimed at long-term transformational changes in the political, social and civic structures aimed at removing the threat or address the roots of the conflict.⁷³ The rules of war have increasingly restricted the means and methods that could be used in war. According to Blum, a growing concern for individual suffering has shifted the approach to war and its rules from a state-centred approach 'to a more cosmopolitan regime, in which individual human security is paramount.'⁷⁴ Overall, she concludes, 'international law and morality have made war, in aspiration if not in practice, more difficult to wage.'⁷⁵ The third relevant development is related to the nature of the actors in war. Traditionally, wars were state centric with the state as a unified entity. However, the rise of non-state actors, such as

An example where time may have redefined the result is the assessment of the outcome of World War I as a decisive Allied victory

65 Mandel, 'Defining Post War Victory,' 16.

66 Author's observation during official study trip to Argentina with Royal Belgium Defence College in 2000.

67 Boone Bartholomees, 26.

68 Johnson, Tierney, *Failing to Win*, 5.

69 Ibid., 1.

70 Dominic Johnson, Dominic Tiernay, 'Essence of Victory,' in: *Security Studies*, 13:2 (2003) 354-355.

71 Johnson, Tierney, *Failing to Win*, 18.

72 Gabriella Blum, 'The Fog of Victory,' in: *The European Journal of International Law* (2013), Vol. 24 No. 1, 392.

73 Ibid.

74 Ibid.

75 Ibid., 393.

Training Peshmerga soldiers in Northern Iraq: more actors with a wide variety of interests and their own perceptions of reality complicate the definition of success and victory

PHOTO US ARMY, J. HURST

insurgents, terrorists, transnational criminal networks combined with greater focus on individuals' status and conduct, consequently demands that 'victory needs to be formulated and achieved in a more nuanced way vis-à-vis different groups within the state.'⁷⁶

These developments are in line with the findings of Mary Kaldor whose 'New Wars' thinking has helped change the way policy makers perceive contemporary armed conflict from a 'stereotyped version of war' to a more sophisticated understanding of conflicts where the nature of actors and their objectives appear to have fundamentally changed the character of war.⁷⁷ In these New Wars, 'victory no longer rests on the ability to inflict massive destruction but on the ability to wrestle popular support away from one's opponents.'⁷⁸ Simply put, more actors with a wide variety of interests and their own perceptions of reality, further complicate the definition of success and victory.

New wars can be further described 'as mixtures of war (organised violence for political ends),

crime (organised violence for private ends) and human rights violations (violence against civilians).'⁷⁹ Similar terms, such as hybrid warfare, multivariate warfare, mosaic or complex warfighting are explicitly about being a mixture.⁸⁰ The multiplication and variety of actors, goals, methods and ways of finance which characterise the current armed conflicts leads inevitably to increasing complexity and unpredictability. It is for this reason that the construct of 'wicked problems' originally described by Rittel and Webber⁸¹ in 1973 was dusted off by policy and doctrine writers during the wars in Iraq and Afghanistan. A wicked problem is complex, often intractable, without any unilinear solution, and moreover, it has no

76 Ibid.

77 Kaldor, 'In Defence of New Wars,' 2.

78 Bart Schuurman, 'Clausewitz and the 'New Wars' Scholars,' in: *Parameters*, Vol.40, No.1, (Spring 2010) 89.

79 Kaldor, 'In Defence of New Wars,' 6.

80 Ibid., 5.

81 Horst W. J. Rittel and Melvin M. Webber, 'Dilemmas in a General Theory of Planning,' in: *Policy Sciences* 4, no. 2 (1973) 155-169.

'stopping' point: it is novel and 'any apparent 'solution' often generate other 'problems', and there is no 'right' or 'wrong' answer, but there are better or worse alternatives. In other words, there is a huge degree of uncertainty involved.'⁸² Developing a strategy for dealing with global terrorism is considered an example of a wicked problem.⁸³

This complexity requires differentiation between subjects including combatants, leaders, supporters, opposition, both in theatre and 'at home', and a mixture of methods, carefully tailored to each group.⁸⁴ It is justified to observe that it is extremely difficult to articulate end states, measure outcomes and, thus, define a coherent

concept of victory accordingly that are also acceptable to a wide range of actors with their interests and perceptions of the situation. Thus, victory as a concept appears to be very problematic and might be devoid of meaning altogether. However, does that mean that the concept of victory has no positive attributes?

Victory as a force for good

'Even fighting in an impossible situation is done in the hope of victory, if only by miracle or if only defined as surviving the contest.'⁸⁵ Despite its contested nature victory has a strong emotional element, which can sometimes serve as a force for good. Extensive research shows that victory and defeat can have psychological and physiological effects on human beings. Victories and winning are mostly admired; losing and defeat are not. 'The thrill of victory...and the agony of defeat,' the late Jim McKay's famous opening words of ABC's World Wide sports show, encapsulate this emotional state.

It is widely accepted that Prime Minister Thatcher's decision to retake the Falklands, which at the start of events was not the obvious choice, secured her domestic authority

PHOTO ANP, S. NACKSTRAND

Earlier victory was described as either an outcome or as an ambition. It is the latter function – something to aspire to – that can act as a driver for action, both individually and for groups. A famous example of this was voiced by Winston Churchill's address in the House of Commons on 13 May 1940 in which victory as aspiration and agent of change is central: 'You ask, what is our aim? I can answer with one word: Victory – victory at all costs, victory in spite of all terror, victory however long and hard the road may be; for without victory there is no survival.'⁸⁶

Since the notion of victory can have a strong emotional appeal, it is often used, if sometimes only in a rhetorical sense or with doubtful intentions, to muster support for political reasons. The symbolic value, in particular, of victories, or defeats for that matter, should not be underestimated. When former US president George W. Bush declared in 2003 that the US had 'prevailed' in the war against Iraq⁸⁷ with the words 'mission accomplished' projected behind him, it was all about symbolism and winning. After all, the domestic political survival of leaders may depend on the perception of being viewed as victors. 'President Kennedy derived great political benefit from the Cuban missile crisis; Khrushchev quite the opposite,'⁸⁸ even though both had to make sacrifices to settle the conflict. It is also widely accepted that Mrs. Thatcher's decision to retake the Falklands, which at the start of events was not the obvious choice, secured her domestic authority.⁸⁹

Notwithstanding the positive effects of victory, the opposite, defeat, can lead to deep emotional reactions of frustration that over time could potentially inform negative motivations such as revenge, particularly if enshrined in national cultural identity. The defeat of the Serbs in 1389 on the Kosovo Polje battlefield against the Ottomans, for example, served as a strong symbol in Serbian nationalistic feelings of vengeance against the Muslim population in the early 1990s. Likewise, the Treaty of Versailles that concluded Germany's defeat in World War 1 contributed to German revanchism. The general predisposition with the notion of victory could be explained as a product of culture,

Since the notion of victory can have a strong emotional appeal, it is often used, if sometimes only in a rhetorical sense or with doubtful intentions, to muster support for political reasons

history, language and politics.⁹⁰ In further explaining some of the cultural and identity elements of victory the concept of strategic culture⁹¹ could prove helpful. The notions of victory, winning, and success are deeply engrained in our human culture and have emotional significance, even without having detailed and clear understanding of their conceptual meaning. As O'Connor concludes, 'human beings do not always react the same way to the same or similar pressures, and circumstances can alter cases in war as in law. But the emotional appeal of victory and the repugnance of defeat are endemic.'⁹²

-
- 82 Keith Grint, 'Problems, problems, problems: The social construction of 'leadership,' in: *Human Relations*, 2005, Volume 58 (11) 1473.
- 83 Ibid.
- 84 Blum, 'The Fog of Victory,' 407.
- 85 Boone Bartholomees, 'Theory of Victory,' 36.
- 86 <http://www.winstonchurchill.org/resources/speeches/1940-the-finest-hour/blood-toil-tears-and-sweat> (accessed 28 Mar 2017).
- 87 Martel, *Victory in War*, 4.
- 88 Johnson, Tierney, 'Perceptions of Victory and Defeat in International Politics,' 13.
- 89 Hew Strachan, 'Strategy: Change and Continuity,' in: *The Direction of War* (Cambridge, Cambridge University Press, 2013) 263.
- 90 Martel, *Victory in War*, 30.
- 91 Jeffrey Lantis, Darryl Howlett, Strategic Culture, chapter in *Strategy in the Contemporary World: an Introduction to Strategic Studies*, eds. Baylis, Wirtz and Gray (Oxford, Oxford University Press, 2015).
- 92 O'Connor, 'Victory in Modern War,' 380.

As the attempts to define what success looks like in Afghanistan or Iraq show, the formulation of victory now requires more long-term, abstract, and complex, less tangible and immediate terms

Concluding remarks

War is about winning, however that does not mean it is about victory.⁹³ Military force can be used legitimately for limited goals or for short term political advantage without the intent of resolving the underlying issues. 'War is about politics, and consequently victory in the end is a political matter.'⁹⁴ In this article, it is argued that victory as a concept is problematic in general and even more so in the context of modern war and armed conflict. First, defini-

tional issues occur. Different lenses can be used to look at the idea including the tactical, strategic and grand strategic levels of war, or the way in which the status quo is affected. It can be considered as an expected outcome or an aspiration and can be limited to the phase of hostilities or reach beyond into the post-war period, the difference between 'winning the war' or 'winning the peace.' Victory and defeat are opposites but are connected and can be described on sliding scales as a function of the interaction between opponents.

Second, some factors impede a clear understanding of what victory entails. These include challenges around the clear and unambiguous

93 Boone Bartholomees, 'Theory of Victory,' 36.

94 Ibid.

PHOTO MCD, J. DE MEESTER

cies between actors. Overall, it could be concluded that victory as a concept for modern war and armed conflict is not meaningful in general.

War is a complex social phenomenon that could be considered as a so-called wicked problem, complex and ambiguous. Since at the start it is not clear what the political purpose and subsequent aims need to be, the whole idea of victory could possibly distract attention from the nature of the problem. It may lead to simplification of something that cannot be simplified. On the other hand, being so much part of our human existence, victory in aspirational terms arguably has positive motivational effects or assist in rallying political support for a cause. But this should be handled with care.

So, what constitutes victory in modern war? The result is at best patchy and probably not very satisfying, but as Blum concludes: 'With wars becoming about long-term change, requiring a mix of benevolence and aggression that is carefully tailored to individual targets, the political and civilian dimensions of victory have outgrown the military one. As the attempts to define what success looks like in Afghanistan or Iraq show, the formulation of victory now requires more long-term, abstract, and complex, less tangible and immediate terms. War, in other words, can no longer be reduced into a military campaign.'⁹⁵

Military success still needs to assist in shaping the international or regional political environment in support of strategic interests of many actors. A victory in the 'true sense implies that the state of peace and of one's people, is better after the war than before.'⁹⁶ However, such a victory requires considerable patience, because 'while the military contest may have a finite ending, the political, social, and psychological issues may not be resolved even years after the formal end of hostilities.'⁹⁷ ■

definition of the desired end state or the goals and the way how to measure them once established. Victory is inherently subjective; it depends on the viewpoint of the actors involved in the conflict how the result is perceived and assessed. Obviously, the warring sides may differ but even within one 'side' the perceptions can hugely vary between for example state and population. The subjectivity problem is further enhanced by the changing character of war. Wars and armed conflict have become increasingly complex as a result of changing actors, in particular non-state actors, and their wide variety of interests and goals, the methods that are used, as well as changing perceptions around the use of force and the growing interdependen-

95 Blum, 'The Fog of Victory,' 393.

96 Liddell Hart, *Strategy*, 357.

97 Mandel, 'Reassessing Victory in Warfare,' 467.

Mindfitness in de krijgsmacht

Train your brain

Fysieke training is heel gebruikelijk voor militairen. Maar als het gaat om mentale fitness – bijvoorbeeld een hogere mate van welzijn, minder stress, een betere concentratie, weerbaarheid en een beter geheugen – is er vaak sprake van koudwatervrees en vooroordelen. Toch vormt mentale fitness één van de drie componenten van militair vermogen. De vraag in hoeverre de psyche of geest te trainen is, is dan ook interessant. Hoe kan mentale fitness (mindfitness) binnen het militaire domein worden bevorderd? Dit artikel stelt allereerst de resultaten van recent uitgevoerd wetenschappelijk onderzoek bij andere krijgsmachten uitgebreid aan de orde. Daarna is er aandacht voor de Nederlandse militaire situatie en komt een uniek, recent onderzoek naar mindfitness onder Nederlandse militairen aan bod. Dit onderzoek bevat opmerkelijke resultaten. Het artikel sluit af met een discussie over diverse opties voor militairen of organisatie(onderdelen).

*Lkol (r) dr. T. Bijlsma**

Voor de term ‘mindfitness’ kunt u ook mindfulness lezen. Er is in deze bijdrage gekozen voor mindfitness aangezien sommige mensen een negatieve associatie bij mindfulness hebben. Bij de uitleg van het begrip leest u overigens wel mindfulness om recht te doen aan de bronnen.¹

Mindfulness is met één woord te omschrijven als achtzaamheid; achtzaam in het hier en nu

op je eigen lichaam, zowel fysiek, mentaal als op het niveau van gevoelens. De achtzaamheid in het hier en nu strekt zich ook uit tot de omgeving van de persoon, en ook hier vanuit alle dimensies. Het tegenovergestelde van mindful is mindless: onoplettend. Hierbij slaat een persoon geen acht op (signalen van) zijn lichaam en/of uit de omgeving. Iemand verdringt bijvoorbeeld bepaalde gevoelens of waarschuwingssignalen van zijn lichaam, of is in meerdere of mindere mate doof en blind voor bepaalde zaken in de omgeving.

Aandacht

Mindless kan ook de vorm aannemen van een onevenredige aandacht aan bepaalde input, bijvoorbeeld omdat de persoon zich erin mee

* Tom Bijlsma is universitair docent bij de Faculteit Militaire Wetenschappen van de NLDA.

1 Deze bijdrage bouwt voort op het artikel *Mindfulness-training voor militairen* van dr. P. Dijkstra en drs. ing. N. Morpey, in *Militaire Spectator* 185 (2016) (9) 374-380. Dit artikel brengt hierop verbreding aan door het (internationale) militaire domein centraal te stellen en is verdiepend vanwege uniek empirisch onderzoek.

FOTO MCD, H. HILLINGA

Schietbanen van de KMar, Apeldoorn. Tijdens de schietlessen is het woord 'mindfitness' waarschijnlijk niet gevallen, maar ook aanwijzingen over de ademhaling, het aanleren van een ontspannen schiethouding en manieren van focussen behoren hiertoe

laat zuigen en niet meer achtzaam is op relativerende of objectiverende signalen. Die input kan bijvoorbeeld een (dwang)gedachte zijn, pijn of angst, of vanuit de omgeving het zien van verdriet, dood of onrecht. Een extra toevoeging omschrijft mindfulness beter: evenwichtige, of niet-beoordelende achtzaamheid.

De meest gehanteerde definitie is afkomstig van de Amerikaan Kabat-Zinn, die het concept mindfulness in de jaren tachtig met onderzoek in de zorg krachtig neerzette: 'Mindfulness is awareness that arises through paying attention, on purpose, in the present moment, non-judgementally.'² Het gaat om de aandacht voor het lichaam en de geest. Lichaam en geest

vormen een eenheid en mindfulness heeft op beide effect.³ Twee bekende trainingen op dit gebied zijn *Mindfulness Based Stress Reduction* en *Mindfulness Based Cognitive Therapy*.

Technieken

De mate van mindfulness is een karaktertrek, een personeigenschap van iemand. Maar daarnaast is het te trainen. Oefeningen hiervoor zijn bijvoorbeeld: de bodyscan, ademhalings-oefeningen, yoga-oefeningen, loopmeditatie, bewust automatische handelingen beleven,

2 Kabat-Zinn, J. *Mindfulness meditation for everyday life*. New York: Hyperion, 1994, 4.

3 Greeson, J.M. Mindfulness research update: 2008. *Complementary health practice review*, 14 (2009) (1) 10-18.

gevoelens of gedachten benoemen en de vijf zintuigen beleven. Er zijn mindfulness-technieken die zittend met gesloten ogen moeten worden uitgevoerd. Maar er zijn ook technieken die tijdens het (hard)lopen of sporten kunnen worden toegepast. En net als met sporten geldt: hoe meer je traint, hoe beter het gaat en des te hoger is het niveau dat je bereikt.

Denkt u als militair nooit iets met mindfulness te hebben gedaan? Dat is niet correct. Bij de eerste schietlessen heeft u ongetwijfeld aanwijzingen gehad over uw ademhaling. En over het opbouwen van de trekkerdruk, in combinatie met de ademhaling. Ook zal iets gezegd zijn over de schiethouding: of u ontspannen ligt of staat, welke contactpunten met de grond u voelt. Of over de manier waarop u moet focussen op het doel bij het richten, afvuren en narichten; één worden met het wapen.

Een geoefend schutter heeft deze aspecten allemaal geautomatiseerd, is 'onbewust bekwaam', maar nog steeds mindful. Anderen moeten hier meer energie in steken en er bewust mee omgaan, letterlijk: mindful. Gevechtsomstandigheden gaan uiteraard gepaard met stress en angst, maar bijvoorbeeld een operationele schutter moet zich niet laten afleiden door die stress en angst. Hij is in het hier en nu bezig met zijn werk, wat uiteraard meer inhoudt dan 'met aandacht' vuur uitbrengen.

Effecten van mindfulness in het militaire domein

In de wetenschappelijke literatuur verschijnen sinds een jaar of acht publicaties over onderzoek over effecten van mindfulness op militairen. Dit gedeelte geeft hiervan een overzicht. Post Traumatische Stress Stoornis (PTSS) bij veteranen is een niet te onderschatten ziekte. Het blijkt dat mindfulness-oefeningen effectief kunnen zijn bij de behandeling. Zo hielp een

Voetpatrouille in Gao, Mali. Mindfulness-training kan de operationele effectiviteit van militairen in een stressvolle omgeving verbeteren

FOTO MCD, G. VAN ES

ademhalingstechniek afkomstig uit een yoga-stijl Amerikaanse Irak- en Afghanistan-veteranen bij het verminderen van bepaalde symptomen. De training duurde slechts zeven dagen (21 uur in totaal).

Minder symptomen

Bij andere onderzoeken onder Amerikaanse veteranen met PTSS bleek een mindfulness-training bepaalde symptomen significant te verminderen.⁴ Mindfitness kan dus een rol spelen bij de curatieve zorg van (ex-)militairen. De rol van mindfulness kan nog veel groter en effectiever zijn bij preventieve toepassing, met andere woorden, ‘aan de voorkant’ van het proces van gereedstelling.

Tijdens het opwerkprogramma voor een uitzending van Amerikaanse mariniers kreeg een deel van hen gedurende acht weken een mindfulness-training.⁵ Ten opzichte van een controlegroep maten zij onder meer het werkgeheugen, dat wil zeggen, de capaciteit om selectief relevante informatie bij te houden en bij te werken zonder afgeleid te worden door irrelevante informatie die gedurende korte perioden langskomt. Gedurende een zeer intensieve periode, zoals het onderhavige opwerktraject, vermindert de capaciteit van het geheugen namelijk, zowel door cognitieve activiteiten als emotionele ervaringen.

Verbetering operationele effectiviteit

De training van acht weken besloeg in totaal 24 uur instructie en oefeningen. Daarnaast moest elke deelnemer in totaal een half uur per dag oefenen. Het bleek dat het werkgeheugen van degenen die de mindfulness-oefeningen goed bijhielden beter werd. En zij die niet of weinig traiden, gingen erop achteruit. Mindfitness kan dus de operationele effectiviteit van militairen in een stressvolle omgeving verbeteren.

Het afdwalen met je gedachten terwijl je met een saaie maar belangrijke taak in missiegebied bezig bent, is operationeel niet gewenst. Een vergelijkbaar onderzoek als het vorige (24 uur les over periode van acht weken, zelf oefenen) bij Amerikaanse mariniers in een opwerktraject voor uitzending bracht aan het licht dat de

Mindfitness kan ook preventief worden toegepast, bijvoorbeeld tijdens het opwerkprogramma voor een uitzending

groep die naast de mindfulness-training regelmatig mindfulness-oefeningen deed beter de aandacht kon vasthouden bij bepaalde testen dan de controlegroep en de groep die minder aan de dagelijkse oefeningen deed.⁶

Betere concentratie

Uit ander onderzoek blijkt bovendien dat slecht concentratievermogen vaak gepaard gaat met slechte slaapkwaliteit en vergrote vatbaarheid voor depressie en PTSS. Een onderzoek onder Amerikaanse militairen van de landmacht in een opwerktraject voor uitzending naar Afghanistan bracht aan het licht dat de groep die mindfulness-oefeningen deed geconcentreerder was bij bepaalde testen dan de controlegroep.⁷ De mindfulness-training besloeg dit keer slechts 7 uur gedurende de achtweeke training, met daarnaast de vraag om elke dag 30 minuten zelf te oefenen. Ook een training die minder belastend is voor de eenheid gaf dus al een significant resultaat als het gaat om ‘de aandacht vasthouden’.

- 4 Cole, M.A., Muir, J.J., Gans, J.J., Shin, L.M., D’Esposito, M., Harel, B.T., & Schembri, A. Simultaneous treatment of neurocognitive and psychiatric symptoms in veterans with post-traumatic stress disorder and history of mild traumatic brain injury: a pilot study of mindfulness-based stress reduction. *Military medicine*, 180 (2015) (9) 956-963.
- 5 Possemato, K., Bergen-Cico, D., Treatman, S., Allen, C., Wade, M., & Pigeon, W. A randomized clinical trial of primary care brief mindfulness training for veterans with PTSD. *Journal of clinical psychology*, 72 (2016) (3) 179-193.
- 6 Jha, A.P., Stanley, E. A., Kiyonaga, A., Wong, L., & Gelfand, L. Examining the protective effects of mindfulness training on working memory capacity and affective experience. *Emotion*, 10 (2010) (1) 54.
- 7 Jha, A.P., Morrison, A.B., Dainer-Best, J., Parker, S., Rostrup, N., & Stanley, E.A. Minds “at attention”: Mindfulness training curbs attentional lapses in military cohorts. *PLoS one*, 10 (2015) (2) e0116889.

De KMar oefent militaire lichte vaardigheden (MLV) op de kazerne in Apeldoorn. Mindfitness blijkt positieve effecten te hebben op de veerkracht (resilience) en het aanpassingsvermogen (coping) van militairen

FOTO MCD, B. NIJS

Veerkracht

De effecten van stress tijdens missies op een individuele militair en militaire eenheden zijn niet te onderschatten. Tot die stressoren horen bijvoorbeeld ook verveling of scheiding van huis en haard, naast het ervaren van dood en verderf. Veerkracht (*resilience*) is dé eigenschap om na een stressvolle periode of gebeurtenis weer gezond en net zo professioneel als voorheen verder te werken. In hoeverre is deze eigenschap te trainen?

Dit werd onderzocht bij een eenheid Amerikaanse mariniers in hun opwerkperiode voor

uitzending naar Irak.⁸ Zij kregen als eenheid dezelfde training als hiervoor aangegeven (24 uur gedurende acht weken), met het verzoek dagelijks individueel een half uur te oefenen. Ruim de helft van deze eenheid was al eerder uitgezonden geweest naar Irak. Uit de resultaten van het onderzoek kon niet hard worden geconcludeerd dat de groep die redelijk trouw dagelijks oefende minder stress ervoer. Wel was deze groep meer mindful bezig. Ook op missie zelf gaven mariniers die regelmatig mindfitness-oefeningen deden aan dat ze er baat bij hadden.⁹

Overigens blijkt niet alleen mindfitness aan te slaan bij het vergroten van resilience. Uit een uitgebreide literatuurstudie naar potentiële activiteiten om resilience bij Amerikaanse soldaten te vergroten blijkt er een lichte voorkeur te zijn voor transcendente meditatie.¹⁰ In dit onderzoek komt mindfitness op de tweede plaats.

8 Stanley, E.A., Schaldach, J.M., Kiyonaga, A., & Jha, A.P. Mindfulness-based mind fitness training: A case study of a high-stress predeployment military cohort. *Cognitive and Behavioral Practice*, 18 (2011) (4) 566-576.

9 Stanley, E.A., & Jha, A.P. Mind fitness. Improving operational effectiveness and building warrior resilience. *Joint Force Q*, 55 (2009) 144-151.

10 Rees, B. Overview of outcome data of potential meditation training for soldier resilience. *Military medicine*, 176 (2011) (11) 1232.

De genoemde onderzoeken komen allemaal uit de VS. Maar ook in andere landen (waaronder India, Frankrijk en Duitsland) is onderzoek gedaan naar (positieve effecten van) mindfitness bij militairen. Zo gaat het bijvoorbeeld over de relatie tussen angst en yoga,¹¹ de relatie tussen mindfitness en aanpassingsvermogen (*coping*)¹² en een validatiestudie naar het opstellen van een test die *situational awareness* (mindfitness) meet bij militairen.¹³

Zijn de resultaten objectief?

De aangetoonde correlaties tussen mindfitness-trainingen en -oefeningen en diverse, vooral voor militairen zeer belangrijke variabelen, zijn significant. En de doelgroep bestaat over het algemeen uit eenheden die toch niet met zich laten sollen, bijvoorbeeld *U.S. Marines*.

Maar aangezien de onderzochte groep meestal uit slechts enkele tientallen participanten bestaat kun je je afvragen hoe betrouwbaar en valide de onderzoeken zijn. En welke rol speelt de (sub) cultuur van een eenheid en het militaire systeem zelf? Wat is de invloed van de trainer? Hoe valide zijn de (civiele) meetinstrumenten (binnen het militaire domein)? En een deel van de resultaten is gestoeld op vragenlijsten naar de eigen beleving. Allemaal munitie voor criticasters van mindfitness om in stelling te brengen.

Onderzoek bij Amerikaanse mariniers

Een bijzonder interessant onderzoek dat elke kritische vraag naar de subjectiviteit van effecten van mindfitness bij militairen in de kiem smoort is eveneens uitgevoerd bij Amerikaanse mariniers. Hierbij ging het om het effect van mindfitness op veerkracht (resilience).¹⁴ In totaal acht pelotons deden mee (n= 281), vier in de experimentele groep en vier in de controlegroep. De eenheden waren aan het opwerken voor uitzending. Naast een nulmeting en een meting na de achtweekse mindfitness-training werd er ook een week later gemeten bij een oefening van het optreden in verstedelijkt gebied. Deze oefening zit standaard in hun opwerktraject. Deze laatste meting vond plaats in een goed gesimuleerde operationele context

(een nagebouwd Midden-Oosten-stadje, realistische scenario's, *role players*, diverse simulatoren en sensoren, e.d.).

De mindfitness-training bestond uit 20 uur les in acht weken met het verzoek daarnaast dagelijks een half uur te oefenen. De hartslag en ademhalingsfrequentie werden gemeten, evenals, in het bloed, de concentratie van neuropeptide Y en norepinephrine; stoffen die als stressmodulator dienen. Ook werden MRI-scans gemaakt van bepaalde hersengebieden om mogelijke veranderingen vast te leggen. Als laatste meetinstrument werd gebruik gemaakt van diverse zelf in te vullen vragenlijsten over slaapkwaliteit en eerdere ervaringen met stressvolle gebeurtenissen.

FOTOLUS MARINE CORPS

Mindfitness-training bij U.S. Marine Corps: de hartslag en ademhalingsfrequentie van de deelnemers daalden sneller na een stressvolle inspanning dan bij de controlegroep

- 11 Telles, S., Bhardwaj, A.K., Kumar, S., Kumar, N., & Balkrishna, A. Performance in a substitution task and state anxiety following yoga in army recruits. *Psychological Reports*, 110 (2012) (3) 963-976.
- 12 Trousselard, M., Steiler, D., Claverie, D., & Canini, F. (2012). Relationship between Mindfulness and Psychological Adjustment in Soldiers According to Their Confrontation with Repeated Deployments and Stressors. *Psychology* 3 (2012) (1) 100-115.
- 13 Büssing, A., Walach, H., Kohls, N., Zimmermann, F., & Trousselard, M. Conscious Presence and Self Control as a measure of situational awareness in soldiers; A validation study. *International Journal of Mental Health Systems* 7 (2013) (1) doi:10.1186/1752-4458-7-1.
- 14 Johnson, D. C., Thom, N. J., Stanley, E. A., Haase, L., Simmons, A. N., Shih, P. A. B., & Paulus, M. P. Modifying resilience mechanisms in at-risk individuals: a controlled study of mindfulness training in Marines preparing for deployment. *American Journal of Psychiatry*, 171 (2014) (8) 844-853.

Resultaten

Eén van de resultaten was dat bij de oefening in week 9 de hartslag en ademhalingsfrequentie van de experimentele groep significant sneller daalden na een stressvolle inspanning dan die van de controlegroep. Bij deze militaire oefening bleek ook dat de experimentele groep lagere concentraties neuropeptide Y in het bloed had dan de controlegroep. Bij de MRI-scans bleek onder meer dat de experimentele groep een vermindering van hersenactiviteit in bepaalde gebieden had ten opzichte van de controlegroep; een positief teken als het gaat om omgaan met stress.

Concreet valt uit dit multidimensionaal onderzoek bij Amerikaanse mariniers te concluderen dat mindfitnessstraining en -oefeningen de hartslag en ademhalingsfrequentie beïnvloeden waardoor een sneller herstel optreedt na een stressvolle training. In de tweede plaats blijken de training en oefeningen sterk samen te hangen met stress-regulerende neurotransmitters en hormonen in het lichaam voor, tijdens en na blootstelling aan een stressvolle trainingssessie.

En in de derde plaats beïnvloedt mindfitness hersenstructuren die belangrijk zijn bij het verwerken van informatie over de eigen fysiologische staat en de reactie op stress. Al met al draagt mindfitness bij tot een sneller herstel van stress en aldus tot meer veerkracht bij militairen.

Cortisol

Deze resultaten komen overeen met recent Noors onderzoek onder enkele tientallen militaire helikopterpiloten.¹⁵ Cortisol is een hormoon dat wordt gemaakt in de bijnierschors en vrijkomt bij elke vorm van stress, zowel fysiek als psychologisch. Daarnaast speelt het een rol bij het verteren van voedsel, het slaap-waakritme en het afweersysteem. Aanhoudende stress zorgt ervoor dat het lichaam niet meer

tijdig kan herstellen en leidt op den duur tot uitputtingsverschijnselen.

In dit onderzoek werd de cortisolhuishouding gemeten van een experimentele (vier maanden mindfitness-training en -oefeningen) en een controlegroep. Een van de resultaten was dat de cortisolhuishouding significant beter was bij de mindfitness-groep dan bij de controlegroep. Mindfitness verlicht dus bepaalde fysiologische reacties op stress; een belangrijk aspect voor militairen die kort of langdurig blootstaan aan stress.

Militair vermogen en mindfitness: concepten

De drie componenten van militair vermogen

Het doel van alle opleidingen, trainingen en oefeningen is om inzetgereede eenheden te

15 Meland, A., Ishimatsu, K., Pensgaard, A.M., Wagstaff, A., Fonne, V., Garde, A.H. & Harris, A. Impact of Mindfulness Training on Physiological Measures of Stress and Objective Measures of Attention Control in a Military Helicopter Unit, *The International Journal of Aviation Psychology*, 25:3-4 (2015) 191-208, DOI: 10.1080/10508414.2015.1162639.

Een KDC-10 op vliegbasis Eindhoven, op weg naar Koeweit, februari 2017. Ook eenheden van de luchtmacht die werken met het concept Crew Resource Management zullen diverse CRM-competenties herkennen bij de positieve effecten van mindfitness

FOTO MCD, J. RUTJES

hebben die relevant militair vermogen bezitten: ‘Militair vermogen bestaat uit de conceptuele component, de fysieke component en de mentale component. Deze drie componenten overlappen en beïnvloeden elkaar. Militair vermogen is voorwaardelijk voor het effectief optreden van een militaire eenheid’, aldus de Doctrine-publicatie.¹⁶ Als we ons richten op de subcomponenten van deze drie dan herkennen we mindfitness overall. We gaan hierbij uit van de eerder opgestelde definitie: het bewust en niet-beoordelend ervaren van het moment zelf met alle zintuigen.

• **De conceptuele component**

De conceptuele component bestaat uit drie subcomponenten, die kennis en ervaring bevatten (hetgeen niet mag blokkeren in tijden van chaos en angst). Daarnaast is educatie, innovatie en Lessons Learned input; een open deur voor iets nieuws als mindfitness.

• **De fysieke component**

De fysieke component bestaat uit bemensing (hier gaat het letterlijk om bij mindfitness), (het bedienen van) uitrusting en training. Andere componenten zijn voortzettingsvermogen en het ontwikkelen van militaire capaciteit. Dit zijn allemaal elementen waarbij het lichaam, en de staat waarin het zijn werk doet, betrokken is en waarover eerder vermeld Amerikaans onderzoek positief rapporteert aangaande de effecten van mindfitness. De definitie geeft ook aan dat ze elkaar overlappen en beïnvloeden.

• **De mentale component**

De mentale component ten slotte krijgt inhoud door normen en waarden (en die ook toe te passen wanneer het echt nodig is), leiderschap (ook ten aanzien van zichzelf; de eigen

16 Doctrine Publicatie 3.2: Landoperaties, CDS, 6 februari 2014.

Mindfitness is op alle niveaus verweven met het leveren van optimaal militair vermogen, maar in de praktijk is men vooral bezig op fysiek gebied

gedachten en emoties in reactie op bepaalde gebeurtenissen), motivatie en mentale vorming (deze laatste twee zijn geheel in lijn met mindfitness). Kortom, mindfitness is (conceptueel) verweven in het model van het leveren van optimaal militair vermogen.

De eenheden die werken met het concept *Crew Resource Management* (CRM), met name binnen de luchtmacht en de marine, zullen diverse CRM-competenties zijn tegengekomen bij de beschreven positieve effecten van mindfitness.

Belang van adaptiviteit

Flexibiliteit is een strikte voorwaarde voor Defensie in de huidige context met diverse samenwerkingspartners en inzetgebieden en met uiteenlopende taken. Diverse partner- of NAVO-landen hebben verbetering van het aanpassingsvermogen als kernpunt van hun reorganisatie- en moderniseringsprogramma's gedefinieerd. De Australische krijgsmacht heeft er zelfs die naam aan gegeven: *Adaptive Army*.

Het Nederlandse *Total Force* concept vraagt ook veel van de flexibiliteit en het aanpassingsvermogen van militairen. Militair vermogen is daarom gepaard aan adaptiviteit, op alle niveaus en met alle middelen. Zo is TNO met het LWC sinds 2015 bezig met het onderzoek *Human & Organisational Adaptability* (HOA). Ook het kernteam Duurzaam Gezond Inzetbaar (DGI) van de Defensie Gezondheidszorg Organisatie (DGO) participeert hierin.

Het individuele adaptieve vermogen van een militair hangt onder meer af van diens cognitieve flexibiliteit en de *state of mind* of *situational awareness*. Hier is een aantal onderzoeken rond training van het bewustzijn en mentale veerkracht aan gekoppeld. We kunnen dus stellen dat mindfitness zowel in het huidige

concept van militair vermogen als in de toekomstige ontwikkelingen (impliciet of expliciet) een rol speelt.

Militair vermogen en mindfitness: de praktijk

Een actueel concept van militair vermogen en een beknopte schets van toekomstige ontwikkelingen zijn hiervoor beschreven vanuit het perspectief van mindfitness. Nu gaan we over van de theorie naar de praktijk. Zonder compleet te willen zijn beschrijft dit gedeelte enkele ontwikkelingen binnen Defensie die aandacht geven aan aspecten die zijn gerelateerd aan mindfitness.

Fieldlabs

Vanuit de militaire sportgeneeskunde en trainingsfysiologie werkt TGTF (Trainingsgeneeskunde & Trainingsfysiologie, onderdeel van staf CLAS) aan het verbeteren van de fysieke (en mentale) inzetbaarheid, fitheid en de daaraan gerelateerde gezondheid van individuen en eenheden, gericht op het grondgebonden optreden. In de fieldlabs (*field laboratories*) van TGTF werken onderzoekers binnen de drie brigades, het Korps Commando Troepen (inclusief MOC en BSB), de Koninklijke Militaire School (KMS) en de Nederlandse Defensieacademie (NLDA) aan de inzetbaarheid van militairen.

Deze onderzoekers (fieldlab managers) zijn in staat te monitoren (meten = weten), en daardoor *evidence based* te adviseren en de betrokken spelers binnen de eenheden te verbinden teneinde het uitvalpercentage tijdens de opleiding te verlagen en de inzetbaarheid in de parate periode te verhogen. In de praktijk is men vooral bezig op fysiek en fysiologisch gebied.

Sport en spel

Bij de Luchtmobiele Brigade draait het programma Fit & Fris. Uitgangspunt hierbij is een holistische benadering; fysieke en mentale componenten moeten synergetisch werken. Wat een militair als privépersoon buiten diensttijd

FOTO MCD. L. MEULSTEE

In 2016 vond voor het eerst een mindfitness-training plaats aan een Nederlandse eenheid in een geheel militaire setting. Bij personeel van de Onderzeedienst werden aspecten als fysieke conditie, slaapkwaliteit en mentaal prestatievermogen doorgelicht

doet, of nalaat, is bovendien niet los te koppelen van zijn functioneren als militair.

De doelen die men nastreeft zijn: 1 Adaptieve zelfregulatie, 2 Aandacht, focus en taken, en 3 Weerbaarheid en veerkracht van het individu.

Yoga en aikido

Sinds begin 2017 zijn ook de eerste yogatrainers binnen Defensie opgeleid. Op grond van ervaringen bij Amerikaanse veteranen en civiele studies houdt een onderzoek een warm pleidooi om yoga te gebruiken bij het behandelen van militairen met PTSS.¹⁷

Niet alleen yoga, ook andere activiteiten, sporten of technieken sluiten goed aan bij mindfitness. Bij een onderzoek bij de KMar Schiphol is naast een mindfitness ademhalingstechniek ook

gebruik gemaakt van aikido. Yoga maakt actief gebruik van het eigen lichaam, door het soepeler en sterker te maken, terwijl er in aikido met tweetallen wordt gewerkt. Gebruikmaken van de kracht van de ander speelt hierbij een grote rol. Sommige yogastijlen kunnen bij militairen wellicht zweverig overkomen, maar daar heeft aikido, een martiale Japanse (vecht)kunst geen last van. Hoe het ook zij, bij dit onderzoek nam de situational awareness (*security awareness*) toe bij de experimentele groep.¹⁸

17 Boer, de, T.R. *Leven in het NU; De inzet van Yoga bij de behandeling van PTSS*. Onderzoeksrapport Hogere Defensie Vorming, NLDA, Breda, 2016.

18 Poot, A.M. *Effect van mindfulness op beveiligingsbewustzijn; Een onderzoek naar het effect van mindfulness training op het beveiligingsbewustzijn van security professionals*. Masterthesis, Technische Universiteit Delft, 2012.

Voor Special Forces-eenheden zou een mindfitness-training veel winst kunnen opleveren. Bijvoorbeeld als het gaat om stressregulatie, beter slapen of het opbouwen van situational awareness

Zoals een eerder artikel in de MS beschreef, verzorgt het vormingscentrum Beukbergen sinds 2012 diverse trainingen Mindfulness.¹⁹ Een unieke training vond plaats in juli 2016 bij de Onderzeedienst in Den Helder.

Das Boo(s)t

Medewerkers van de Onderzeedienst CZSK staan tijdens het varen voor specifieke psychische en lichamelijke uitdagingen. Om de inzetbaarheid en professionaliteit van zijn bemanning te verhogen heeft de commandant van de Zr. Ms. Walrus eind 2015 een aantal initiatieven ondernomen die Das Boo(s)t is gaan heten. Zo heeft TGTF in samenwerking met het kernteam Duurzaam Gezond Inzetbaar van DGO in het voorjaar (oefenreis) en najaar (missiereis) van

2016 metingen gedaan bij bemanningsleden waarbij aspecten als fysieke conditie, slaapkwaliteit en mentaal prestatievermogen werden doorgelicht.

Daarnaast zijn er voor de opvarenden diverse workshops en voorlichtingen gehouden over deze onderwerpen en faciliteerde de commandant meerdere initiatieven om deze belangrijke aspecten te verbeteren. De auteur, al een tijd op zoek naar een eenheid die wilde deelnemen aan een training mindfitness om bepaalde effecten daarvan te meten, kwam in contact met deze onderzeebootcommandant en het paste precies in het plaatje. Medio 2016 verzorgde Morpey (medeauteur van eerder genoemde artikel over mindfulness bij militairen in de *Militaire Spectator*) vier trainingen in Den Helder. Volgens ons vrij uniek omdat er nog nooit een mindfitness-training aan een Nederlandse eenheid is gegeven in een geheel militaire setting. De gehouden metingen (stress en welzijn) leverden

¹⁹ Zie noot 1.

²⁰ Stok, J.R.L., Swart, D., Vieyra, L., Wouters, D.F. *'Mindfulness'; Een pilot voor de bevordering van duurzame inzetbaarheid door middel van trainingen 'mindfulness'*. Eindrapport, FMW, NLDA, Breda, 2016.

FOTO MCD, D. DE VAAL

om diverse redenen niets relevants op.²⁰ Lesson learned: plenaire trainingen bij operationele eenheden zijn niet praktisch omdat bij elke sessie altijd wel een aantal personen afwezig is. Ook in 2017 zijn er diverse 'Booster-activiteiten' ondernomen om de fysieke en mentale gezondheid te verhogen.

Special Forces

Een bemanningslid van een onderzeeër moet mentaal sterk zijn; leden van Special Forces (SF) moeten fysiek en mentaal fit zijn. Onder SF versta ik het Korps Commando Troepen (KCT), Maritieme Special Operations Forces (MARSOF), Brigade Speciale Beveiligingsopdrachten (BSB) en Dienst Speciale Interventies (DSI). In hoeverre maken deze eenheden gebruik van mindfitness-technieken?

Allerlei positieve effecten hiervan zou hun professie ten goede komen: het reguleren van de ademhaling en hartslag, situational awareness

opbouwen, stressregulatie, slaapkwaliteit, focussen, en in het algemeen, de wederzijdse beïnvloeding tussen lichaam en geest. Het blijkt dat geen enkele SF-eenheid hieraan structureel aandacht besteedt tijdens het hele proces van opleiden, trainen of oefenen. Wel hebben sommige individuele militairen zich er in verdiept en soms vindt op eigen initiatief een mindfitness-training plaats bij een eenheid voor degenen die ervoor open staan.

Recentelijk is een kleinschalig onderzoek gehouden naar het 'hoe en waarom' bij een aantal SF-leden dat deze technieken gebruikt.²¹ Hieruit bleek dat sommigen wel bepaalde technieken toepassen, maar het (overkoepelende) begrip mindfitness niet kennen. Een respondent kent de term mindfulness plus een aantal technieken wel, maar gebruikt hiervoor het begrip 'mentale kracht'. Hij noemt het anders omdat hij merkt dat de term mindfulness binnen zijn militaire omgeving een negatieve lading met zich meebrengt.

Waarom men mindfulness of mindfitness toepast is heel divers. Daar waar de ene persoon alleen op uitzending de behoefte heeft aan mindfitness in verband met stress, past de ander het bijna dagelijks toe als een soort preventieve hygiënefactor. Bij uitzending creëert men eigen rustmomentjes door in een pauze even in de eigen bubbel te zitten, of zich even (al dan niet met een collega) onder het excuus van een rokertje terug te trekken. Ook een debriefing na een bepaalde gebeurtenis is een vorm van mindfitness. Door het gezamenlijk diepgaand bespreken van elkaars acties krijgt men meer bewustzijn over het eigen handelen. Het zelf onder ogen zien en evalueren van de gedachten en acties van dat moment verrijkt iemands zelfkennis. Zo kan men ook reflectief mindful zijn.

Rust

De respondenten gebruiken vaak diverse technieken met verschillende frequenties. De

21 Esch, van, R., Leeuwen, van, M. & Steen, van der, T. *Mindfulness; Onderzoek naar de operationele meerwaarde van mindfulness-technieken bij speciale eenheden*. Eindrapport, FMW, NLDA, Breda, 2017.

uitkomst daarvan verschilt dan ook voor iedereen. Maar er is één effect wat bij iedereen terugkomt. Alle respondenten geven aan rustiger te worden. Deze rust begint door het verlagen van de hartslag met behulp van de door hen gebruikte techniek. Met een lagere hartslag zijn zij meer ontspannen en het verhoogt de concentratie.

Voorkomen van normvervaging

Een respondent noemt ook een ander interessant effect: het voorkomen van normvervaging tijdens uitzendingen. De missies vinden plaats in andere culturen, waar gebeurtenissen regelmatig kunnen botsen met de normen en waarden van de Nederlandse cultuur. Door langdurige blootstelling aan een in veel Nederlandse ogen 'barbaarse' cultuur, kan er normvervaging onder de eenheden optreden. Door mindful te werken en daadwerkelijk te beseffen wat er gebeurt en waarom we daar zijn, kan men voorkomen dat mee te worden gezogen in het doen en laten van de lokale bevolking.

Vooroordelen

Gevraagd naar ideeën om dit breder in de krijgsmacht weg te zetten kwam men al vlug met de heersende vooroordelen. 'Als je het anders verkoopt, dat je daardoor beter met een bepaalde taakspanning om kan gaan, dan zou je misschien veel meer acceptatie krijgen.' Trainingen moeten worden aangepast op de doelgroep van speciale eenheden: 'Men heeft geen behoefte aan stil zitten en lang mediteren'.

De respondenten zijn voorstanders van een combinatie tussen mindfulness-trainingen en sport: 'Je moet er een sportdingetje van maken.' Ook moet men het niet van bovenaf opleggen. 'Het begint bij mensen met zelf het herkennen van behoefte en als die behoefte er is, het

aanreiken van tools om er mee om te gaan.' Het liefs zou een rolmodel dergelijke trainingen moeten geven; iemand 'binnen je eigen referentiekader die ook jouw rol, positie en achtergrond snapt'.

Mindfitness in de krijgsmacht: onderzoekopzet

De besproken onderzoeken over effecten van mindfulness-trainingen bij militaire eenheden komen allemaal uit het buitenland, vooral uit de VS. Gezien de nodige (culturele en sociale) verschillen tussen deze eenheden en onze krijgsmacht is het interessant een vergelijkbaar onderzoek bij de Nederlandse krijgsmacht te houden. Uit de pilot bij Das Boo(s)t bleek al dat het ondoenlijk is om een training van meerdere weken bij een operationele eenheid op te zetten. Ook het benaderen van warme contacten bij ondersteunende en opleidingseenheden voor een plenaire training had geen resultaat.

Individuele training

Als een plenaire training mindfulness niet mogelijk is, zou een individuele training op afstand dan wél kunnen? De resultaten van twee onderzoeken waarbij een korte, tiendaagse zelftraining mindfulness werd gebruikt, gaven aan dat deelnemers minder emotionele uitputting en een hogere werktevredenheid ervoeren.²² Daarnaast was er sprake van een betere kwaliteit van slaap en slaapduur.²³ Tijdens deze training moest de deelnemer per dag in totaal 15 minuten, te verdelen over twee momenten van de dag, bepaalde oefeningen doen. Deze oefeningen kan men overal, op elk moment van de dag zelf doen. Vanwege de genoemde positieve effecten en de laagdrempeligheid van deze korte training is gekozen voor dit instrument om binnen Defensie onderzoek te doen.²⁴

Voorwaarden

Bij het samenstellen en het digitaal beschikbaar maken van het instrument is een enkele oefening aangepast aan de doelgroep. Er zijn bijvoorbeeld oefeningen rondom de ademhaling, een activiteit mindful uitvoeren, mindful

22 Hülshager, U.R., Alberts, H.J.E.M., Feinholdt, A., & Lang, J.W.B. Benefits of Mindfulness at Work: The Role of Mindfulness in Emotion Regulation, Emotional Exhaustion, and Job Satisfaction. *Journal of Applied Psychology* 98 (2012) (2) 310–325.

23 Hülshager, U.R., Feinholdt, A., & Nübold, A. A low-dose mindfulness intervention and recovery from work: Effects on psychological detachment, sleep quality, and sleep duration. *Journal of Occupational and Organizational Psychology* 88 (2015) 464–489.

24 Samen met Susanne Muis MSc en Anouk van Tilborg MSc.

luisteren, bodyscan en mindfitness in beweging. Hierbij moesten variabelen worden gemeten waar een militair baat bij zou hebben (oftewel variabelen die van operationele meerwaarde zijn) en die, ten tweede, positief beïnvloed worden door mindfitness (gezien de beschikbare wetenschappelijke literatuur). Uiteraard was een klantvriendelijke vragenlijst ook gewenst; we konden niet alles bevragen. Dit leidde tot de volgende vijf variabelen: mindfulness, welzijn, werkgeheugencapaciteit, situational awareness en stress.

Om vooroordelen te voorkomen is het woord mindfulness bewust niet gebruikt. Het woord komt alleen in de introductie van de handleiding voor de oefeningen terug om het onderzoek voor de deelnemer te duiden. Verder maakt het hele onderzoek gebruik van de term mindfitness, met als slogan: *Train your brain*.

Iedereen die zich in april en mei 2017 aanmeldde als deelnemer werd op willekeurige basis toegewezen aan één van de volgende groepen:

- De mindfitness-training groep. Na het inloggen op een digitaal platform en het invullen van de eerste vragenlijst kregen deze participanten de beschikking over de handleiding en konden beginnen met de tiendaagse mindfitness training. Na deze tien dagen werd hen verzocht om de tweede vragenlijst in te vullen.
- De controlegroep. Om te controleren of een effect daadwerkelijk was toe te wijzen aan de training en niet aan andere factoren (of aan toeval) heeft deze groep participanten na het invullen van de eerste vragenlijst tien dagen 'gewacht' alvorens de tweede vragenlijst in te vullen. Na het invullen van beide vragenlijsten kreeg deze groep toegang tot de handleiding en konden de deelnemers met de training starten.

De uiteindelijke onderzoeksgroep bestond uit 173 militaire participanten: 71 van de landmacht, 24 van de luchtmacht, 61 van de marine en 17 van de marechaussee. In totaal namen er 143 mannen en 30 vrouwen deel aan dit onder-

Een korte, individuele mindfitness-training is laagdrempelig en kan leiden tot meer welzijn, een hogere slaapkwaliteit en het verminderen van stress

zoek. De gemiddelde leeftijd was 38 jaar (de jongste 20, de oudste 57). Van de participanten waren er 28 soldaat-korporaal, 57 onderofficieren en 88 officieren.

Mindfitness in de krijgsmacht: resultaten

Het verschil tussen de voor- en nameting was significant groter voor de mindfitness-groep in vergelijking met de controlegroep als het gaat om de variabelen mindfulness, welzijn en stress. Op basis hiervan luidt de conclusie dat de laagdrempelige, tiendaagse mindfitnessstraining kan bijdragen aan een hogere mate van mindfulness, een hogere mate van welzijn, alsmede aan het verminderen van stress. Er werd overigens geen significant effect van de training op situational awareness en geheugen gemeten. Wel was er sprake van een positieve trend in de data als het gaat om deze variabelen.

De resultaten tonen aan dat zelfs een korte, laagdrempelige mindfitness-training haar vruchten afwerpt binnen Defensie als het gaat om relevante variabelen voor militairen. Dit betekent dat het niet per definitie nodig is om intensieve (plenaire) mindfitness-trainingen aan te bieden. Wel vraagt een individuele doe-het-zelf-training om een intrinsieke motivatie. Bij een plenaire training hoort weliswaar ook altijd het zelf meerdere keren per week oefenen, maar daar is de sociale druk wellicht hoger.

Vervolgonderzoek kan mogelijk meer zicht geven op het effect van een gecombineerde aanpak van een plenaire en individuele training. Wellicht zijn er nog andere oefeningen die meer effect genereren of blijken andere variabelen ook

positief uit te pakken. Ook is het interessant te kijken naar het effect van een langere individuele training; tien dagen is tenslotte maar kort.

Discussie

Het is een feit dat aspecten van mindfitness binnen Defensie steeds meer opgeld doen. Op het hoogste abstractieniveau is het conceptueel geborgd en in de dagelijkse praktijk worden er steeds meer ervaringen mee opgedaan. Ten slotte blijken er positieve causale verbanden te zijn tussen mindfitness en militair relevante onderwerpen als stressregulatie en situational awareness.

Bij topsporters is allang bekend dat mentale training net zo belangrijk is als fysieke

Is mindfitness dan een panacee? Nee, dat zeker niet. Sommige mensen hebben een natuurlijke aanleg om zaken goed en onafhankelijk te beschouwen. Anderen zijn altijd al gewend de hartslag en ademhalingsfrequentie te reguleren bij inspanning. Zowel aanleg als geoefendheid is van belang. Maar verdere oefening baart nog meer kunst. Zo heeft het lichaam van Wim Hof, 'The Iceman', aanleg om koude te weerstaan. Door ademhalings- en mediatietechnieken kan hij zijn immuunsysteem beïnvloeden en zijn grenzen verder verleggen.

Topsport

Dat mentale training net zo belangrijk is als fysieke training, is bij topsporters bekend. De

positieve effecten van mindfitness bij prestaties van atleten en andere sporters zijn al jaren aangetoond.²⁵ Ze kennen een langere wetenschappelijke historie dan binnen het militaire domein.²⁶ Zaken als het vasthouden van de aandacht en het presteren onder druk zijn ook van toepassing in militair-operationele omstandigheden. Wellicht kan dit gegeven militairen over de streep trekken die zich hier ook in zouden willen verdiepen, maar die nog koudwatervrees hebben.

Mogelijk hebben veel militairen bepaalde technieken nu niet nodig om zich te kunnen concentreren of te ontstressen. Maar in een andere context (bijvoorbeeld in andere functie of tijdens een uitzending) kan men hier wel behoefte aan hebben. Dan is het handig wat 'op de plank te hebben liggen' om toe te passen.

Onbekend maakt onbemind

Als mindfitness voor militairen positieve effecten kan hebben, wanneer moet men er dan kennis mee maken? Mogelijk is het gewenst om er al enkele lessen aan te wijden in de primaire opleiding (opleidingsscholen voor manschappen en onderofficieren, KMA/KIM) en algemene voorlichting over mindfitness binnen de organisatie te verzorgen.

Van bovenaf een training opleggen is lastig (bijvoorbeeld qua participatie) en ongewenst. Laagdrempelige, vrijwillige trainingen organiseren op diverse militaire locaties is wel gewenst. En daarnaast kan iedereen zelf aan de slag. Er zijn diverse goede mindfulness-apps, gratis of tegen betaling.

Onderschatting van de mentale component

Als het gaat over trainen en oefenen valt op dat de mentale vorming (uit de mentale component) vaak de invulling krijgt van 'mentale momentjes'. Dit zijn psychische en/of fysieke prikkels, eventueel gepaard met andere stressoren, die een militair krijgt toegediend om hem of haar te laten wennen aan een operationele context.

De filosofie hierachter is hetzelfde als bij een griep prik: dien een persoon een klein beetje van een ziekmakend stofje toe en laat het lichaam

25 Furrer, P., Moen, F., & Firing, K. How mindfulness training may mediate stress, performance and burnout. *The Sport Journal*, 19, July 15 2015. Tevens: Kaufman, K.A., Glass, C.R., & Arnkoff, D.B. Evaluation of Mindful Sport Performance Enhancement (MSPE): A new approach to promote flow in athletes. *Journal of Clinical Sport Psychology* 3 (2009) (4) 334-356.

26 Gardner, F.L., & Moore, Z.E. Mindfulness and acceptance models in sport psychology: A decade of basic and applied scientific advancements. *Canadian Psychology/ Psychologie canadienne* 53 (2012) (4) 309-318.

dit opruimen door zelf antistoffen aan te maken. De persoon is nu resistent tegen deze ziekte want blijvend aanwezige antilichamen herkennen het stofje en ruimen de indringer tijdig op. Maar het coping mechanisme van ieder individu is weer anders als hij of zij met stress geconfronteerd wordt. En resistent tegen stress is en wordt niemand.

Vitaminepil

Trouwens, bij trainen en oefenen evalueert men, als het goed is, ook de mentale aspecten ('Wat deed het met je?') en leert men hiervan ('Hoe ga je hier een volgende keer mee om?'). Daar is niets mis mee. Maar door mentale aspecten, in combinatie met het trainen en oefenen van mindfitness, te beschouwen als een preventieve en curatieve handeling, kan iemand er al in een vroeg stadium voor zorgen minder vatbaar te zijn voor stress; vergelijkbaar met een vitaminepil.

Kennis en ervaringen delen

Behalve Defensie zijn ook andere geüniformeerde beroepsgroepen geïnteresseerd in mindfitness. Zo heeft de brandweer bijvoorbeeld gekeken naar het effect op besluitvorming.²⁷ Voor de versterking van de professionele weerbaarheid heeft de Nederlandse politie in 2011 het driedaagse programma Mentale Kracht ontwikkeld. De resultaten hiervan vallen overigens tegen, om diverse redenen.²⁸ Dat neemt niet weg dat de context en uitdagingen van militairen en brandweer- en politiepersoneel veel overeenkomsten vertonen, wat gezamenlijk onderzoek en het delen van ervaringen gewenst maakt.

Vervolgonderzoek

Wat is nu ideaal vervolgonderzoek bij Defensie? Het zou ideaal zijn als vergelijkbaar onderzoek bij een bepaalde eenheid kan plaatsvinden. Te denken valt aan gestandaardiseerde militaire oefeningen/scenario's waarbij de deelnemers eventueel geconditioneerd worden (door slaapdeprivatie, tijdsdruk en andere stressoren) en we cognitieve vaardigheden (besluiten nemen, of situational awareness opbouwen) en/of motorische vaardigheden (schieten met persoonlijk wapen, of bediening eigen instrumenten/machine) meten.

FOTO MCD.P. NIJHUIS

De Brigade Speciale Beveiligingsopdrachten van de KMar oefent met honden tijdens het Dutch International Tactical Event, 2016. Een BSB-opleidingsfunctionaris meldde naar aanleiding van het onderzoek naar mindfitness: 'Al maakt het ons personeel maar 0,1 procent beter, dan gaan we daar voor'

Kortom, er zijn genoeg mogelijkheden voor verdere professionalisering van ons vak. *Train your Brain!* Het is net als met lichamelijke sport: je wordt er nooit slechter van. Zoals een opleidingsfunctionaris van de BSB (Brigade Speciale Beveiligingsopdrachten, KMar) zei toen we dit onderzoek onder de aandacht brachten: 'Al maakt het ons personeel maar 0,1 procent beter, dan gaan we daar voor'.

Een doel van dit artikel is mogelijke koudwaterrees weg te nemen en mindfitness, met haar positieve effecten in het militaire domein, meer bekendheid te geven. Mijn doel is ook om met militairen in contact te komen die hier meer mee willen gaan doen, of die hier juist binnen hun eenheid al volop mee bezig zijn. ■

- 27 Brandweeracademie. *Met beide benen op de grond. Een verkenning naar het toepassen van mindfulness bij commandovoering*. Arnhem: Instituut Fysieke Veiligheid, 2017.
- 28 Velden, van der, P., Lens, K., Hoffenkamp, H., Bosmans, M., & Meulen, van der, E. *Evaluatie training Mentale Kracht; Een plan-, proces-, en een effectevaluatie van de training mentale kracht voor politiemedewerkers*. Tilburg: Intervict, Tilburg Law School, 2014.

'We gingen niet naar Rwanda, we gingen naar Zaïre'

Een verhaal van een vergeten humanitaire missie

Ruim honderd Nederlandse militairen verleenden in 1994 noodhulp in de vluchtelingenkampen rondom Goma, Zaïre. Deze interventie was opgezet naar aanleiding van een vluchtelingenstroom van 850.000 Hutu's, die op gang kwam nadat Tutsi-rebellen Rwanda veroverden. Maar dit was niet zomaar een vluchtelingencrisis. Voor Hutu-extremisten, degenen die de massamoord op 800.000 Tutsi's pleegden, was Zaïre een tijdelijke basis van waaruit zij de genocide wensten te voltooien. Nederland stortte zich vanuit morele gronden overhaast op de missie. Vanuit Defensie was er amper een plan toegerust op het geweld van de vluchtelingenkampen. Genocideplegers terroriseerden de vluchtelingenbevolking, eigenden zich noodhulp toe en intimideerden Nederlanders. Een verhaal van een vergeten humanitaire missie.

*B. Nauta, MA**

Tussen eind juli en begin september 1994 verleenden 106 Nederlandse militairen noodhulp in de vluchtelingenkampen in Zaïre. De aanleiding hiervoor was een vluchtelingenstroom van 850.000 Hutu's die op gang kwam nadat Tutsi-rebellen Rwanda veroverden. De Hutu's settelden zich in vluchtelingenkampen rondom de stad Goma. De humanitaire ramp, waarvan de afgrijselijke beelden Nederland bereikten, kostte in de eerste maand het leven van 50.000 vluchtelingen. Zij stierven van uitputting, ziekte en dorst. De wereld moest iets doen en kwam in actie. De Nederlandse krijgsmacht ondersteunde de noodhulpoperaties met medische zorg, watertransport en een logistieke eenheid op het vliegveld. Deze interventie heette operatie Provide Care.

Niet zomaar een vluchtelingenstroom

De vluchtelingen crisis was niet zomaar een stroom van mensen die een burgeroorlog ontvluchtten. Voor Hutu-extremisten, degenen die de massamoord op 800.000 Tutsi's pleegden, was Zaïre een tijdelijke basis van waaruit zij de genocide wensten te voltooien. Ze sleurden daarbij gewone Hutu-burgers mee.

In deze context van genocide en oorlog werkten Nederlandse militairen. Onder meer een artikel over Provide Care van het NIMH besteedde aandacht aan de Rwandese soldaten van het verslagen regeringsleger. Het NIMH schreef dat de Nederlanders grote moeite hadden met Rwandese soldaten die regelmatig voedsel-distributiecentra overvielen en voedsel-transporten tegenhielden.¹ De gewelddadige kant van Provide Care is echter niet uitvoerig behandeld. Dit artikel tracht een antwoord te

geven op de vraag hoe de aanwezigheid van genocideplegers het werk van de Nederlandse militairen heeft beïnvloed.

Opzet artikel

Voor de beantwoording van deze vraag onderzoekt dit artikel ten eerste de oorsprong van de vluchtelingen crisis. Vervolgens komen de VN-vredesmissie in Rwanda en de Nederlandse houding ten opzichte van het uitzenden van militairen naar dat land aan bod. De vraag is waarom Nederland wel militairen uitzond naar Zaïre terwijl het eerder weigerde militairen uit te zenden naar Rwanda.

Daarna volgt er een reconstructie van Provide Care, van de omstandigheden waarin de Nederlanders werkten en wat zij merkten van de aanwezigheid van *génocidaires*. Rwandese milities en soldaten waren zeer actief en daarom zal er uitgebreid stil worden gestaan bij de volgende twee vragen. Is Nederlandse hulpverlening misbruikt door Hutu-extremisten? En liepen Nederlandse militairen gevaar in de vluchtelingenkampen, zowel fysiek als mentaal? Het antwoord op die vragen schetst een zorgelijk beeld. Om die reden tot slot de vraag: hadden we überhaupt naar Zaïre moeten gaan?

Informatiebronnen

Negen veteranen en een voormalig hulpverlener van de niet-gouvernementele organisatie (ngo) Memisa zijn tijdens het onderzoek geïnterviewd. Ook zijn de archieven van het ministerie van

Een Nederlandse verpleegkundige van Artsen zonder Grenzen verleent geneeskundige hulp in een opvangkamp voor Rwandese vluchtelingen in Goma, Zaïre, 1994

FOTO BEELDBANK NIMH

* Bart Nauta is historicus en junior onderzoeker bij Arq Kenniscentrum voor Oorlog, Vervolging en Geweld. Hij studeerde geschiedenis en Holocaust & Genocide Studies aan de Universiteit van Amsterdam en het NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies.

1 Het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH), *Inzet in het Grote Merengebied, Centraal Afrika (1994-1998)* (online PDF-editie op de website van het ministerie van Defensie, 2010) 11.

FOTO ANP

Hutu-leider Théoneste Bagosora wordt voor het VN-tribunaal gebracht, februari 1997

Defensie en het ministerie van Buitenlandse Zaken onderzocht. Krantenartikelen van – internationale – correspondenten, verslaglegging van de aanwezige ngo's en secundaire literatuur vormen verder belangrijke bronnen van informatie.

Voetbal en de oorsprong van de vluchtelingencrisis

Het leed in Zaïre dat Nederland probeerde te verzachten, was een direct gevolg van de plannen van mannen als Hutuleider Théoneste

Bagosora. In november 1994, vijf maanden nadat Tutsi-rebellen Rwanda hadden veroverd, verklaarde hij: '[to] wage a war that will be long and full of dead people until the minority Tutsi are finished and completely out of the country'.² Deze *haute génocidaire* was een aanstichter van de genocide op 800.000 Tutsi's en gematigde Hutu's tussen april en juli 1994.

Het was Bagosora die de voortrekkersrol nam nadat het vliegtuig met de Rwandese president Habyarimana werd neergehaald op 6 april 1994. De Hutu-politieke partij van de president, de Mouvement Révolutionnaire National pour le Développement (MRND), werd sinds het begin van de jaren negentig bedreigd door de opkomst van het Rwandan Patriotic Front (RPF). Het RPF bestond voornamelijk uit Tutsi's en opereerde vanuit Oeganda. Na een korte periode van relatieve rust dankzij de Arusha-Akkoorden, herstelde het RPF zijn offensief op 6 april 1994.

Burgeroorlog

In deze burgeroorlog die sinds de vroege jaren negentig gaande was, koos de extremistische Hutu-elite ervoor haat en angst te zaaien om zo zichzelf aan de macht te houden. In hun extremistische ideologie stond de angst voor de Tutsi's centraal. De angst bestond uit het idee dat het RPF de Hutu's wilde gaan overheersen en dat Hutu's het toekomstig slachtoffer van genocide zouden worden.³

In het machtsvacuüm van de dagen na 6 april, creëerden hardliners van de MRND een tijdelijke regering. Dit Hutu-extremistisch leiderschap implementeerde een tweevoudig plan van genocide. Ten eerste werd, omdat het Rwandese leger (FAR) niet in staat was zich te verdedigen, de gehele Hutu-bevolking ingezet als laatste front tegen het goed georganiseerde RPF. In de tweede plaats legde de regering de Tutsi's een collectieve straf op. Mocht het RPF Rwanda veroveren, dan zou een totale massamoord van de Tutsi's betekenen dat de RPF zijn machtsbasis compleet zou verliezen.⁴

Het moorden van Tutsi en gematigde Hutu's was goed gecoördineerd en volgde de bevelen van de hoogste echelons. Rwanda was een uiterst

2 Human Rights Watch Arms Project, 'Rwanda/Zaire: Rearing with Impunity', 1995, Website Human Rights Watch. <https://www.hrw.org/reports/1995/Rwanda1.htm>.

3 Allison Des Forges, *Leave None to Tell the Story* (online PDF-editie op de website Human Rights Watch) 93.

4 A. Guichaoua, *From War to Genocide: Criminal Politics in Rwanda, 1990-1994* (Madison, The University of Wisconsin Press, 2015) 210.

gecentraliseerde staat met vergaande macht van zowel het leger als het lokale ambtelijke apparaat. Veel genocideplegers waren soldaten van de FAR, militieleden of paramilitairen. De jeugdbeweging van de MRND, de *Interahamwe*, was met name berucht.

Genocideplegers

Er was sprake van grootschalige participatie van Hutu-burgers. Geschat wordt dat 200.000 Rwandezes direct participeerden in de genocide.⁵ Dit deden zij uit angst voor het RPF, onder dwang van andere Hutu's en uit gehoorzaamheid aan autoriteit. Anderen waren juist opportunistisch en zagen de chaos als de kans om macht te grijpen, te plunderen en te verkrachten.⁶

Toen in juli 1994 het RPF de strijd om Rwanda zo goed als gewonnen had, beschouwde het extremistische Hutu-leiderschap zich echter niet als verliezer. Mannen zoals Bagosora settelden zich in Zaïre, nabij de steden Goma en Bukavu. Zij namen daarbij hun leger en staatskas mee. Veel belangrijker was het meesleuren van de machtsbasis: zo'n 850.000 Hutu-burgers. Het Hutu-leiderschap was niet alleen hoofdverantwoordelijke van de genocide, ze had ook de Hutu-bevolking in haar greep.

Stapel machetes

Deze vluchtelingenstroom was een georganiseerde massa-mobilisatie vanuit politieke drijfveren. Voor het genocidale leiderschap was Zaïre een tijdelijke uitvalsbasis. Daarvandaan konden zij hun leger hergroeperen om de strijd tegen het RPF te hervatten. Oorlog is als een voetbalwedstrijd, verklaarde een generaal van de FAR: 'one [side] scores, they play on and equalize or more. There is always attack and counter-attack. (...) It is the same in our war with the Inkotanyi [RPF].'⁷

Gedreven door angst namen Hutu-burgers hun hele huisraad mee, inclusief metalen daken geroofd van hun vermoorde Tutsi-buren. Bij de Rwandese-Zairese grens lag een stapel machetes en een hoopje granaten. De angst voor het RPF, die eerder Hutu's overtuigde om mee te doen aan de moordpartijen, was nu ook een reden om

te vluchten. Hutu-extremisten verspreidden het idee dat juist de Tutsi's verantwoordelijk waren voor de slachtingen.

Als propaganda en angst niet voldoende waren, dan zorgde bureaucratische en sociale controle wel voor de massa-emigratie. Het kwam voor dat hele dorpen door FAR-soldaten gedwongen werden hun koffers te pakken. Een vluchteling vertelde: 'Very clever people have pushed us into fleeing two months ago. FAR troops were opening the way with a lorry and we had to follow them, forced from behind by other solders with guns. They pushed us like cows'.⁸

Tien Belgen

Waar de inzet van de internationale gemeenschap tijdens de vluchtelingen crisis zo overweldigend was, sprak haar afwezigheid tijdens de genocide boekdelen. Sinds de Arusha-Akkoorden van 1993, poogde een VN-vredesmacht (UNAMIR) onder leiding van Roméo Dallaire de rust te bewaren. UNAMIR had echter geen hoge status en kampte met een gebrek aan munitie, medische benodigdheden en gekwalificeerde troepen.⁹

De dag nadat het vliegtuig met de president was neergehaald, werden tien Belgische blauwhelmen op gruwelijke wijze vermoord door Rwandese soldaten. Dallaire en zijn Nederlandse adjudant Robert van Putten vonden de naakte lichamen van de Belgen in een hoopje in het ziekenhuis van Kigali terug.¹⁰ Dallaire vroeg met

5 S. Straus, 'How many perpetrators were there in the Rwandan genocide? An estimate', in *Journal of Genocide Research* 6 (2004) (1) 93.

6 S. Straus, *The Order of Genocide. Race, Power, and War in Rwanda* (Ithaca, Cornell University Press, 2006) 96.

7 African Rights, *Rwanda: Death, Despair and Defiance* (London, African Rights, 1995) 658.

8 F. Aubenas, 'La longue marche vers Kigali', *La Liberation*, 2 augustus 1994. Dit krantenartikel is gebruikt door G. Prunier, *From Genocide to Continental War. The 'Congolese' Conflict and the Crisis of Contemporary Africa* (London, Hurst, 2011) 25.

9 S. Power, 'Bystanders to Genocide: Why the United States Let the Rwandan Tragedy Happen', 2001. Zie: <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2001/09/bystanders-to-genocide/304571/>.

10 R. Dallaire, *Shake Hands with the Devil: the Failure of Humanity in Rwanda* (Toronto 2003; eBook editie), hoofdstuk 10 'An Explosion at Kigali Airport'.

klem om troepenversterkingen, maar België trok al zijn militairen terug. Daarmee verloor hij zijn beste manschappen.

De VS, Groot-Brittannië en Frankrijk waren na de moord op de Belgen fel tegen troepenversterking van UNAMIR. Al snel besloot de VN de troepenmacht drastisch te verkleinen van 3.000 tot slechts enkele honderden blauwhelden. Het omkomen van nog meer VN-soldaten in Rwanda zou een groot falen zijn. Het concept van VN-vredesmissies kon zich na het mislukken in Somalië niet nog meer doden permitteren, anders zou de steun voor vredesmissies snel wegvallen.¹¹

Dallaire en de overgebleven troepen waren gereduceerd tot toeschouwers van massamoord. Het gevoel van machteloosheid en de psychologische druk was enorm. Bij zijn terugkeer naar Canada werd Dallaire gediagnosticeerd met posttraumatische stressstoornis. In zijn memoires beschrijft hij zijn zelfmoordpogingen.

FOTO VN

Luitenant-generaal Roméo A. Dallaire, Canadees senator en voormalig commandant van de United Nations Observer Mission in Uganda and Rwanda (UNOMUR), vroeg met klem om troepenversterkingen

Hij sneed zijn armen en dijen met een scheermes door, en dronk overmatig alcohol terwijl hij aan medicatie zat.¹²

Oproep van de VN

Toen de genocide al een maand gaande was werd het voor de VN en de internationale gemeenschap eindelijk duidelijk dat er iets meer aan de hand was dan slechts een burgeroorlog. Begin mei benaderde de secretaris-generaal van de VN lidstaten om nieuwe troepen voor Rwanda te leveren. Een oproep die veel te laat kwam. Het moorden ging ongehinderd door.

Ook Nederland kreeg een aanvraag om veertig mensen te leveren, maar weigerde dat verzoek. Defensie meende dat: 'het onverantwoord zou zijn Nederlanders naar Rwanda te sturen. Dit met name vanwege de ervaringen van de middels vertrokken Belgische UNAMIR-troepen – onder meer werden tien van hen op gruwelijke wijze vermoord (...) De Belgische-Nederlandse parallel speelt hierbij een dusdanig grote rol.'¹³ Nederlanders zouden teveel op Belgen lijken en liepen daarom extra gevaar.

Er werd met dit besluit voorgoed afgezien van Nederlandse militairen in Rwanda. Bevelhebber der Landstrijdkrachten luitenant-generaal Hans Couzy vertelde later aan *de Volkskrant*: 'Ik was fel tegen. (...) Zo'n missie was onuitvoerbaar in een gebied waar totale gekte heerste. Ik heb thuis gezegd: "Als het doorgaat, neem ik ontslag"'.¹⁴

'Waarom eerst een verkenningsteam?'

In juli had de Rwandese Hutu-staat, compleet met gewapende militairen en milities, zich verplaatst naar Zaïre. Een gebied dat Nederland als veilig genoeg beschouwde om humanitaire hulp te verlenen. Waarom besloot Nederland om troepen naar Zaïre te sturen, terwijl het eerder troepen naar Rwanda weigerde?

Tussen 14 en 18 juli streken 850.000 vluchtelingen neer in Zaïre. De vluchtende Hutu's vormden een vluchtelingenstroom van wel 25 kilometer lang.¹⁵ Ze nestelden zich in een onherbergzaam vulkanisch gebied nabij een

11 M. Barnett, *Eyewitness to a Genocide. The United Nations and Rwanda* (Ithaca, Cornell University Press, 2002) 124.

12 S. Hampson, 'Romeo Dallaire's new memoir explores his battles with PTSD', *The Globe and Mail*, 27 oktober 2016.

13 Memorandum, Onderwerp: UNAMIR/Nederlandse Deelname, 18-05-1994, Het ministerie van Buitenlandse Zaken, Crisisrapportage Rwanda; dav / 1985-1994 / 01602.

14 J. Hoedeman en Th. Koelé, '(On)aanvaardbaar risico', *De Volkskrant*, 8 juli 2006.

15 'Mayhem as Rwandans stampede to Zaire', *The Independent*, 17 juli 1994.

FOTO: BEELDBANK NIMH

Op het vliegveld van Goma (stad in het noordoosten van de Democratische Republiek Congo) verlaat een terreinwagen van AZG het laadruim van een Lockheed Hercules

actieve vulkaan, waarvan werd gedacht dat hij elk moment zou kunnen uitbarsten. Door een gebrek aan sanitaire voorzieningen en schoon drinkwater stierven er in de eerste maand van de ramp 50.000 vluchtelingen aan dysenterie, cholera, dorst en uitputting.¹⁶ Naast overvolle wegen lagen eindeloze rijen lijken opgerold in stromatten, vastgebonden met touwtjes.

Media-aandacht

De media, inclusief de Nederlandse, waren massaal aanwezig. Beelden van stervende kinderen werden wereldwijd live uitgezonden. Gedurende de genocide waren diezelfde media grotendeels afwezig en slaagden er niet in om het conflict te interpreteren als een massamoord. In Zaïre beschouwden de media de crisis als een puur humanitair drama, veelal zonder toelichting van de politieke context en de ware oorzaken van de vluchtelingenstroom.¹⁷

Vanwege de uitgebreide media-aandacht was Nederland plotseling zeer begaan met Rwanda. Een nationale hulpactie leverde 72 miljoen gulden op. Een soortgelijke acties voor Rwanda

tijdens de genocide bracht slechts 5,5 miljoen op. Bij een live concert op het Museumplein zong Ruth Jacott een tragisch lied over een Rwandese jongen met een eigenaardige niet-Rwandese naam: *Buseruka*. Een Nederlandse organisatie die adoptie faciliteert, ontving tientallen telefoontjes van mensen die een Rwandees kind wilden adopteren.¹⁸ Niets doen was geen optie. Nederland voelde oprechte compassie voor het lot van de Rwandese vluchteling.

Minister voor Ontwikkelingssamenwerking Jan Pronk bezocht Zaïre om polshoogte te nemen van de behoeften van de hulpverleners van de

16 Goma Epidemiology Group, 'Public health impact of Rwandan refugee crisis: what happened in Goma, Zaïre, in July, 1994?', *The Lancet* 345 (1995) (8946) 339.

17 L. Polman, *De Crisiskaravaan. Achter de Schermen bij de Noodhulpindustrie* (Amsterdam, Balans, 2008) 23.

18 'Adoptieverzoek uit Rwanda vergeefs', *De Telegraaf*, 29 juli 1994.

FOTO: BEELDBANK NIMH

Minister van Defensie Relus ter Beek besloot in een spoedvergadering tot een strikt humanitaire missie in Zaïre

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) en Artsen zonder Grenzen (AZG).

Pronk spoorde zijn collega's van Defensie en Buitenlandse Zaken via de media voortdurend aan om troepen in te zetten in Zaïre en Rwanda.¹⁹ Op het moment dat Pronk zich in Zaïre bevond, besloot de ministerraad op 21 juli nogmaals om geen troepen naar Rwanda te sturen. Dat land werd te gevaarlijk geacht.²⁰

Een 'strikt humanitaire missie'

Een dag later stuurde de Amerikaanse president Bill Clinton een brief naar minister-president Ruud Lubbers, met daarin een vurig pleidooi om, zoals de VS, militairen uit te zenden naar Zaïre.²¹ Door het Amerikaanse verzoek, de aanhoudende roep van Pronk en de betrokkenheid van de Nederlandse bevolking besloten Lubbers en minister van Defensie Relus ter Beek in een spoedvergadering op 22 juli tot een strikt humanitaire missie in Zaïre.

Ter Beek liet weten dat een kleine groep militairen vijf weken lang uitgezonden kon worden. De Nederlandse krijgsmacht zorgde ervoor dat ze een haalbare operatie kon aanbieden. Praktische problemen werden hierbij genegeerd en risico's geminimaliseerd.²² Omdat het echter niet precies duidelijk bleek hoe Nederlandse militairen de noodhulpoperaties in Zaïre konden steunen, reisde op 29 juli een verkenningsteam (*recce*) naar Goma. Voor overijverige politici duurde dit te lang. 'We weten toch al dagen wat daar nodig is? Waarom kunnen die teams nu niet gaan en moeten er eerst weer verkenners naar toe', vroeg VVD-Kamerlid Erica Terpstra zich af.²³

De Nederlandse empathie zorgde voor een overhaaste voorbereiding van het *recce*-team en de hoofdmacht (*main party*). Omdat er eerder aan de Chef Defensiestaf was geadviseerd geen militairen naar de regio te sturen, waren er onvoldoende inlichtingen over Zaïre en de veiligheidssituatie. Volgens het evaluatierapport van Provide Care 'bestond er geen enkele vorm van plan toegesneden op de situatie rondom Goma'.²⁴ Een marinier herinnerde zich: 'Kaarten hadden we niet. Nou ja, nagenoeg getekende kaarten, gekopieerd in zwart-wit. De details van de omgeving waren niet bekend. We wisten waar de kampen waren, maar veel mensen wisten verder dan ook helemaal niks van de omgeving, en van wat er in het zij-terrein aan strijdende partijen zat'.²⁵

Vrijwillig

Na een aantal dagen vernam het *recce*-team dat de *main party* eerder zou aankomen dan verwacht. Hoewel het verkenningsteam advi-

19 'Pronk bepleit steun Nederland aan Rwanda', *NRC Handelsblad*, 21 juli 1994; 'Nederland stuurt geen soldaten naar Rwanda', *Limburgs Dagblad*, 22 juli 1994.

20 'Pronk bepleit steun Nederland aan Rwanda', *NRC Handelsblad*, 21 juli 1994.

21 Message to the Prime Minister drs. R.F.M. Lubbers from Bill Clinton, 22-07-1994, Het ministerie van Buitenlandse Zaken, Crisisrapportage Rwanda; dav / 1985-1994 / 01602.

22 Dit zal later in het artikel blijken. Dit blijkt overigens ook de algemene gang van zaken te zijn. Zie: A. Kristić, *De Staten-Generaal en de Inzet van de Nederlandse Krijgsmacht. Een Onderzoek naar de Parlementaire Betrokkenheid bij de Besluitvorming over Deelname aan Internationale Militaire Operaties* (Deventer, Kluwer, 2012) 211.

23 'Kamer verdeeld over vredesmacht Rwanda', *NRC Handelsblad*, 29 juli 1994.

24 Evaluatierapport Operatie Provide Care – Humanitaire steunverlening aan Rwandese vluchtelingen in Zaïre, Het ministerie van Defensie, Koninklijke Marine, VN-Operaties, UN-Mission Defensiestaf-Ops, Zaïre-Rwanda, div. onderwerpen. Periode: 1994 t/m 1996, doos 13.

25 Interview met de chief security officer van het Korps Mariniers, 06-04-2017.

seerde om geen jong personeel uit te zenden vanwege de kans op psychologische trauma's door de gruwelijke omstandigheden in de kampen, gingen er toch jonge, onervaren militairen mee. 'Er liepen jonge meiden bij (...) Die meiden gingen zwemmen tot er een paar lijken voorbij drevén. Dat doe je meiden van een jaar of 18 niet aan', herinnerde een Goma-ganger zich.²⁶ De regel was dat militairen zich vrijwillig voor de missie mochten aanmelden. Sommigen werden echter vrijwillig door hun officier gekozen.²⁷

Een grote hel

Op 6 augustus arriveerde de hoofdmacht van het Nederlandse aandeel in Provide Care met mannen en vrouwen van alle drie de krijgsmachtsonderdelen.²⁸ Het Nederlandse werk richtte zich op verlenen van medische hulp, het transport van water en hulpgoederen, en logistieke ondersteuning op het vliegveld van Goma. Een groep van zeven mariniers was toegevoegd voor veiligheid en bewaking. Het basiskamp was gelegen in de tuin van Hotel Karibu aan de paradijselijke groene oevers van het Kivumeer.

Buiten het basiskamp werkte het Nederlandse medische personeel samen met de ngo's Memisa en AZG, en personeel van het Israëliësch veldhospitaal. Het veldhospitaal van Memisa was gevestigd in Mugunga, een kamp van blauwwitte plastic tentjes in een waas van rook met 175.000 vluchtelingen. Het veldhospitaal van AZG bevond zich in Katale, een kamp met meer dan 200.000 mensen.

In de hospitaaltenten waar Nederlandse artsen en verplegers hielpen, was het een grote hel, aldus een chauffeur van de luchtmacht. Hij schreef: 'Zo staan er veldbedjes waar wel vijf of zes kinderen op liggen die allemaal stervende zijn. Ze liggen in hun eigen ontlasting, die zo dun is als water en vaak nog is vermengd met bloed'.²⁹ Als de chauffeurs in de kampen aankwamen, stonden de vluchtelingen al de hele dag in de hete zon met hun jerrycans te wachten op voedsel en water. Met roestige blikjes

schepten kinderen water uit modderige poelen. Niets werd verspild.³⁰

Sterftcijfers

Gemiddeld stierven er in de eerste weken van de crisis rond de 45 mensen per dag op een bevolking van 10.000.³¹ Nederlandse militairen hebben zich tot het uiterste ingespannen om het leed te verzachten. Het sterftcijfer in de kampen daalde door het werk van ngo's en westerse troepen, waaronder Nederland, Amerika, Frankrijk, Israël en Canada. De Nederlandse militairen hebben een grote rol gespeeld bij het tegengaan van dysenterie en cholera – een belangrijke doodsoorzaak – door het op gang brengen van de watertoevoer en het toedienen van orale rehydratie. Gelet op de dalende sterftcijfers waren de internationale inspanningen succesvol.³²

In de loop van augustus veranderde de omstandigheden in de kampen aanzienlijk. Dankzij noodhulp maakte chaos plaats voor betrekkelijke ordentelijkheid. Een hulpverlener van Memisa, die van juli tot oktober 1994 in Zaïre verbleef, herinnerde zich hoe vluchtelingen bars en restaurants openden. Hij hoorde het ronken van naaimachines met generatoren. Een provisorische bioscoop vertoonde de film Rambo.³³

Terwijl westerse militairen bezig waren met het verlenen van hulp, had het genocidale leiderschap zich gesetteld in luxe hotels aan het meer.³⁴ De legertop van het voormalige Rwandese leger zat in een kamp op tien kilometer afstand van het Nederlandse basiskamp.³⁵ Twee

26 Interview met de voorlichter van Directie Voorlichting, 03-02-2017.

27 H. van Leest, *Ik ben even weg voor Provide Care* (persoonlijke publicatie 2004) 11.

28 In 1994 kende de Nederlandse strijdkrachten drie krijgsmachtsonderdelen. Vanaf 1998 is de Koninklijke Marechaussee een afzonderlijk krijgsmachtdeel.

29 Van Leest, *Ik ben even weg voor Provide Care*, 26.

30 Interview met een hulpverlener van Memisa, 03-04-2017.

31 Goma Epidemiology Group, 'Public health impact of Rwandan refugee crisis', 340.

32 Ik volg hier een Amerikaanse politoloog die hetzelfde concludeerde over de Amerikaanse interventie. Zie: Taylor B. Seybolt, *Humanitarian Military Intervention. The Conditions for Success and Failure* (New York, Oxford University Press, 2008) 77.

33 Interview met een hulpverlener van Memisa, 03-04-2017; Linda Polman schreef dat de bioscopen Rambo vertoonden. Zie: Polman, *De Crisiskaravaan*, 28.

34 Polman, *De Crisiskaravaan*, 30;

35 F. Terry, *Condemned to Repeat? The Paradox of Humanitarian Action* (Ithaca, Cornell University Press, 2002) 157.

FOTO BEELDBANK NIMH

Nederlandse militaire hulpverlening in een opvangkamp voor Rwandese vluchtelingen in Goma in het kader van operatie Provide Care, september 1994

Nederlandse militairen zagen de politieke leiders en generaals rondrijden in een konvooi van tien tot twaalf auto's, Mercedesen en luxe terreinwagens, begeleid door motoren.³⁶

Rwandese soldaten

Ongeveer 50.000 Rwandese soldaten en militieleden – degenen die direct betrokken waren bij de genocide – verbleven in de kampen rondom Goma.³⁷ Eind juli was het voormalige Rwandese

leger alweer actief bezig met rekruteren, onder wie kinderen.³⁸ Terwijl Nederlanders inkomende vluchten afhandelden op het vliegveld, arriveerden er ook wapens voor de FAR.³⁹ Rwandese soldaten liepen rond in hun militaire uniform en waren, in tegenstelling tot de vluchtelingen, in gezonde staat.

Dit kwam omdat zij op intimiderende wijze hulpgoederen eisten van hulpverleners en vluchtelingen als een vorm van oorlogsbelasting. De Nederlandse *situational reports* maken duidelijk dat er in Mugunga een civiel en militair bestuur bestond.⁴⁰ Een hulpverlener van Memisa vermoedde dat zodra de nacht viel, een machtsstructuur in Mugunga tot leven kwam en dat er een oorlogsbelasting op de vluchtende burgerbevolking werd geheven.⁴¹ De Nederlands troepen rapporteerden dat gewapende Rwandese soldaten de vluchtelingen bedreigden om goederen te overhandigen.⁴²

Incidenten

Is Nederlandse hulp misbruikt door Hutu-extremisten? Het is moeilijk na te gaan in hoeverre hulp direct door militanten is toe-

36 Interview met de chief security officer van het Korps Mariniers, 06-04-2017; Interview met de voorlichter van Directie Voorlichting, 03-02-2017.

37 S. Kenyon Lischer, *Dangerous Sanctuaries: Refugee Camps, Civil War and the Dilemmas of Humanitarian Aid* (Ithaca, Cornell University Press, 2006) 81.

38 The Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR), *The Democratic Republic of the Congo 1993-2003 UN Mapping Report* (online PDF-editie op de website van OHCHR, 2010) 347.

39 Human Rights Watch Arms Project, 'Rwanda/Zaire: Rearming with Impunity', 1995, Website Human Rights Watch. <https://www.hrw.org/reports/1995/Rwanda1.htm>.

40 Sitrep, 26-08-1994, Het Ministerie van Defensie, Koninklijke Marine, VN-Operaties, UN-Mission Defensiestaf-Ops, Zaire-Ruanda, div. onderwerpen. Periode: 1994 t/m 1996, doos 13.

41 Interview met een hulpverlener van Memisa, 03-04-2017.

42 Infomap Goma 'Provide Care'. Directie Operatiën. Koninklijke Landmacht, afdeling Inlichtingen en Veiligheid, Sectie Inlichtingen, Ministerie van Defensie, Hoofdkwartier Korps Mariniers Zaire/Rwanda doos 10.

geëigend omdat Nederland zorg en water verstrekke in plaats van materiële goederen. Kleine incidenten van diefstal bij het Nederlandse basiskamp zijn voorgekomen.⁴³ Nederlanders zagen mannelijke vluchtelingen gewapend met stokken vooraan in de rijen staan bij punten voor waterdistributie.⁴⁴

Soms leek het er ook op dat mannen vaten met water en voedsel, afkomstig van Nederlandse transporten, aan de bevolking verkochten.⁴⁵ Het zou ook zo kunnen zijn dat Nederlandse artsen Hutu-soldaten en militieleden hebben behandeld, maar over het geheel genomen is er weinig reden om te geloven dat de Nederlandse hulp substantieel is misbruikt.⁴⁶

Keerzijde internationale hulp

Wel droeg de internationale hulp, waaronder dus ook die van Nederland, bij aan het in leven houden van een genocidale Rwandese staat. De genocidale leiders sleurden hun families, aanhangers en duizenden gewone burgers mee naar Zaire. Het Hutu-leiderschap droeg daarom in eerste instantie de verantwoordelijkheid voedsel, gezondheidszorg, sanitaire voorzieningen en water te verstrekken aan haar burgers. De internationale gemeenschap en de honderden ngo's namen deze taak van hen over. In conflictgebieden is humanitaire hulp niet neutraal maar heeft altijd een politieke en economische impact.⁴⁷

'Massacres are the rule, not the exception'

Voor het genocidale leiderschap waren de vluchtelingen een menselijk schild, een bruikbare bron van inkomsten, en een politieke troef waar de internationale gemeenschap rekening mee moest houden. Daarom trachtte het leiderschap met terreur en horrorverhalen over de daden van het RPF de Hutu-bevolking in Zaire te houden. Ook intimideerden en vermoordden Hutu-soldaten en milities mensen die wensten te repatriëren. Een Nederlander zag een lichaam van een man langs de weg in Katale, met zijn schedel open, het brein naast zijn hoofd en twee armen in de lucht alsof hij om hulp schreeuwde. De

Interhamwe had het lijk neergelegd als waarschuwing. Vluchtelingen liepen passief voorbij.⁴⁸

Vierduizend mensen omgekomen

Ook Tutsi's werden aangevallen en gedood. Nederlanders konden dan weinig doen. Het was niet hun mandaat, ingrijpen was te gevaarlijk. Een marinier zag op enkele meters afstand de steniging van een Tutsi-vrouw door een menigte, waarna de stemming in het kamp kalm bleef, alsof er niets was gebeurd. Hij vertelde: 'Je ziet wat armen omhoog gaan en vervolgens ga je kijken en zie je daar een lichaam liggen. Volledig gedeformeerd, onherkenbaar.'⁴⁹

Men schat in dat er ongeveer 4.000 mensen zijn omgekomen door het geweld van milities, ongedisciplineerde soldaten en andere vluchtelingen.⁵⁰ Dit was geen standaard humanitaire ramp. Een rapport van het Amerikaanse leger noteerde daarom: '*Massacres are the rule, not the exception*'.⁵¹

Intimidatie van Nederlanders

De intimidatie richtte zich ook op Nederlandse militairen. Meer dan eens bedreigden de vluchtelingen watertransporteurs. De vergelijking van Nederlanders met Belgen kwam op eigenaardige wijze terug. Zo vroegen vluchtelingen aan Nederlanders of zij uit België kwamen. De Nederlanders wezen dan op het *Pays-Bas* op hun vrachtwagens en daarmee was de kous af.⁵²

43 Interview met de chief security officer van het Korps Mariniers, 06-04-2017.

44 Interview met de plaatsvervangend hoofd afdeling transport van de Luchtmacht, 24-02-2017.

45 Van Leest, *Ik ben even weg voor Provide Care*, 26; Interview met de commandant van de transporteenheid 10-02-2017.

46 In het *Herinneringsboek* van Provide Care staat een foto van een gewonde man die behandeld wordt in het Israëliësch veldhospitaal. Hij had meerdere mensen gedood voordat hij zelf werd neergehaald, vermoedelijk met een machete. Zie: *Care Provided*, ministerie van Defensie (Reusel, Kempisch Contact, 1994) 26.

47 Seybolt, *Humanitarian Military Intervention*, 279.

48 Van Leest, *Ik ben even weg voor Provide Care*, 33.

49 Interview met de chief security officer van het Korps Mariniers, 06-04-2017.

50 Overseas Development Institute, *The Joint Evaluation of Emergency Assistance to Rwanda. Study III: Principle Findings and Recommendations* (London, Overseas Development Institute, 1996) 11.

51 JTF Support Hope to Entebbe, 28-08-1994, Ministerie van Buitenlandse Zaken, Crisisrapportage Rwanda; dav / 1985-1994 / 01601.

52 Interview met de plaatsvervangend hoofd afdeling transport van de Luchtmacht, 24-02-2017.

Drie Nederlanders reden door een kamp toen de motor van hun landrover plotseling afsloeg. Honderden vluchtelingen sloten hen in. Hutu-mannen begroetten de Nederlanders zoals Hutu-milities de Belgen in Rwanda verwelkomden – door gebaren te maken alsof ze hun keel door sneden. Een woordvoerder van Defensie zat achterin met een pistool in zijn hand, maar wist dat ze hulpeloos waren als er iets zou gebeuren. ‘Het was niet plezierig om daar te werken, het was niet altijd safe’, herinnerde hij zich.⁵³ De gebeurtenissen zijn demonstratief voor de soms vijandige sfeer in de kampen en voor de agressiviteit die westerse aanwezigheid opwekte.

Aanvaardbare risico's

In hoeverre liepen de Nederlanders gevaar? Waren, in de woorden van Ter Beek, de risico's aanvaardbaar? Hiervoor is geen objectieve meetlat; het is maar de vraag waar de grens betreffende de gevaren precies getrokken moet worden.⁵⁴ Voor een missie in Rwanda waren die volgens Defensie hoe dan ook onaanvaardbaar hoog. In augustus 1994 lag dat anders. ‘We gingen niet naar Rwanda, wij gingen naar Zaïre. Als we naar Rwanda waren gegaan dan hadden ze operationele militairen meegestuurd die doodgewoon moesten helpen de orde te bewaken’, verklaarde een arts.⁵⁵

Defensie had beperkte veiligheidsmaatregelen getroffen. De strikt humanitaire operatie werd immers uitgevoerd in een ‘veilig verklaard gebied’, aldus het info-bulletin van de mariniers.⁵⁶ Buiten het basiskamp droegen de militairen een handwapen met dertien patronen. Na zonsondergang moesten de Nederlanders in het basiskamp blijven. Het basiskamp was met een hek omheind, maar kende geen aanvullende voorzieningen zoals prikkeldraad of een wachtpost.

Verder ontbrak het aan een inlichtingeneenheid en was er gebrek aan communicatiemiddelen. Indien er een geweldsexplosie zou plaatsvinden dan was er slechts een route naar het vliegveld. ‘Dat was mijn grootste zorg, dat wij op zouden moeten breken en crash move dienden te maken naar het vliegveld’, uitte een marinier.⁵⁷ Hoewel er zeven mariniers mee waren voor veiligheid was dit een kleinere groep dan de honderd-twintig die het Korps Mariniers in eerste instantie had aangeboden.⁵⁸

Er is een aantal argumenten te bedenken voor het argument dat het gevaar meeviel. Allereerst reorganiseerden Hutu-soldaten en milities zich met behulp van hulpgoederen. Ze hadden daarom geen reden om westerse troepen aan te vallen die in de regio hulp verleenden. Er zijn geen internationale troepen omgekomen tijdens de humanitaire interventie. Gewelddadig gedrag tegen militaire of civiele hulpverleners was beperkt tot intimidatie of zinloze agressie.

Tot eind augustus was er een groot aantal westerse troepen in de buurt van Goma, waaronder Amerikanen en goedbewapende Franse soldaten. Het was om welke reden dan ook uiterst onverstandig voor Hutu-militanten om een aanval op militaire contingenten te plegen. De aanwezigheid van de Amerikanen en Fransen zorgde ook voor de veiligheid van het minder goed uitgeruste Nederlandse contingent.

Aan de andere kant nam het gevoel van veiligheid af toen de Amerikanen en Israël's eind augustus vertrokken. Tegelijkertijd nam het geweld in de kampen toe nadat de Zaïrese autoriteiten aankondigden dat de vluchtelingen aan het eind van de maand Zaïre dienden te verlaten. Door de explosieve sfeer, met het groeiende aantal schietpartijen in de kampen en kogelgaten in de Nederlandse tenten van het basiskamp, liep de spanning onder de Nederlanders op.⁵⁹

Geïsoleerd in een kamp

We weten door de moord op de Belgen dat Rwandezen geweld tegen westerse troepen niet schuwden. Het is niet onwaarschijnlijk dat ongedisciplineerde Hutu-milities, wanhopige

53 Interview met de voorlichter van Directie Voorlichting, 03-02-2017.

54 R. van Gils en C.P.M. Klep, *Van Korea tot Kabul: de Nederlandse militaire deelname aan vredesoperaties sinds 1945* (Den Haag, Sdu, 2005), 111.

55 Interview met een medisch officier van de Marine, 01-02-2017.

56 Voorwoord voor het info-bulletin, 02-08-1994, Ministerie van Defensie, hoofdkwartier Korps Mariniers Zaïre/Rwanda doos 10.

57 Interview met de chief security officer van het Korps Mariniers, 06-04-2017.

58 Aantekening Hulpverlening Ruandese vluchtelingen in Zaïre, 27-07-1994, Ministerie van Defensie, hoofdkwartier Korps Mariniers Zaïre/Rwanda doos 10.

59 Van Leest, *Ik ben even weg voor Provide Care*, 32.

vluchtelingen of Rwandese soldaten overwogen om Nederlanders gewelddadig te overvallen. Zo'n aanval was voorstelbaar als Nederlandse militairen zich in het midden van een vluchtelingenkamp bevonden, geïsoleerd en op afstand van Goma waren, met een gebrek aan middelen voor veiligheid en communicatie.

'Save a soul, save a nation'

Uiteindelijk zijn er onder het personeel van operatie Provide Care geen dodelijke slachtoffers gevallen. Op 4 september keerde het merendeel van het Nederlandse contingent terug; de logistieke eenheid op het vliegveld bleef tot begin november. De mogelijkheden van psychologische trauma's voor het Nederlandse personeel was met oog op de gruwelijkheden vanaf het begin iets om rekening mee te houden. Daarom zijn er tegen het eind van de missie twee psychologen overgekomen. Voor twee militairen, die eerder in Joegoslavië hadden gediend, bleek de psychologische druk te hoog te zijn. Zij kwamen voortijdig terug.⁶⁰

Spagaat

De mentale druk kwam onder andere uit het gevoel van onveiligheid. 'Sommige militairen hebben zes weken met een pistool onder hun kussen geslapen omdat ze zo bang waren', zei een van de officieren.⁶¹ Psychologische druk kwam ook van de machteloosheid die sommigen ervoeren bij het verlenen van hulp in een uitzichtloze crisis.

'Dan ga je naar zo'n kamp en zie je vrouwen en kinderen met hun teiltje en jerrycans wachten. Die staan er morgen weer, maar jij weet dat je morgen in een vliegtuig terug naar Nederland bent. (...) Dan kom je erachter dat je een instrument bent van de politiek. Dat is ook wel zo, maar geeft voor het personeel een ontzettend onbevredigend gevoel.'⁶²

Een arts verklaarde: 'Mensen op individueel niveau helpen is heel bevredigend, maar als je het groot bekijkt is het afgrijselijk onbevredigend. Dat staat naast elkaar. Voor jezelf moet je dat een plekje geven. In het Westen hebben wij

FOTO: BEELDBANK NIMH

Luitenant-kolonel A.N. van de Graaf leidt in het kader van de humanitaire operatie ten behoeve van de Rwandese vluchtelingen het KLu-detachement in Goma

een individuele benadering: *save a soul, save a nation*. Je wordt geacht het individu te redden, die mag je niet aan zijn lot overlaten. Maar dat individu kan ook Hitler of Stalin zijn. Het is de spagaat tussen jezelf machteloos voelen, en toch wat willen doen. Eindelijk zie je het grote geheel. Waar heb ik mij naartoe laten sturen? Had ik dat wel moeten doen?'⁶³

Een missie met een grote impact

Wat betreft risico's voor de geestelijke gezondheid zijn er geen data die aantonen dat Provide Care tot onevenredig veel psychologische problemen heeft geleid.⁶⁴ Wel is duidelijk dat de missie voor velen een grote impact heeft gehad en bij een onbekend aantal militairen lichamelijke of mentale problemen heeft veroorzaakt. Het is verder belangrijk te beseffen dat niet iedereen machteloosheid of angst heeft ervaren. Voor velen was de uitzending van betekenis, niet

60 'Nederlandse militairen keren terug uit de ellende van Goma', *NRC Handelsblad*, 5 september 1994.

61 M. Bollen, *Working Apart Together. Civiel militaire samenwerking tijdens humanitaire operaties* (Alblasserdam, Haveka, 2002) 109.

62 Interview met de commandant van de transporteenheid 10-02-2017.

63 Interview met een medisch officier van de Marine, 01-02-2017.

64 Gesprek met B. Hopman, stafmedewerker beleid en projecten bij Stichting De Basis, over psychosociale problemen bij Goma-gangers, 06-06-2017.

Rwandese vluchtelingen keren vanuit Zaïre terug naar huis, 1994

FOTO VN

alleen omdat ze er in slaagden het leed van de vluchtelingen te beperken, maar ook op persoonlijk vlak meenden ze dat de ervaring hun leven heeft verrijkt.⁶⁵

De ervaringen van machteloosheid waren deels terecht. De internationale gemeenschap slaagde er niet in een plan te ontwikkelen om de extremistische Hutu's in de vluchtelingenkampen te ontwapenen. Tussen 1994 en 1996 infiltrerden Hutu-militanten regelmatig Rwanda en vielen daarbij burgers aan. Het RPF

maakte in oktober 1996 een einde aan de activiteiten van de Hutu-militairen. Met gelieerde rebelligroeperingen trok het RPF Zaïre binnen en slaagde er vervolgens in om de Zaïrese president Mobutu af te zetten. Dankzij de inval van Zaïre konden 600.000 vluchtelingen terugkeren naar Rwanda.

Ongeveer 200.000 Hutu's die juist verder Zaïre invluchtten, werden zonder pardon door het RPF en gelieerde rebellen vermoord.⁶⁶ De invasie zette een jarenlange oorlog in gang met honderdduizenden doden tot gevolg. In het eerste decennium van de 21-ste eeuw bestonden de Hutu-rebelligroepen die hun oorsprong in de genocide hadden, nauwelijks uit genocideplegers of ideologische aanhangers. Geweld was kortweg hun enige bestaansmiddel. De meeste rebellen in de bossen van Congo groeiden op in de vluchtelingenkampen.⁶⁷

65 Rapport Afwikkeling Provide Care, 11-11-1994, Ministerie van Defensie, Koninklijke Marine, VN-Operaties, UN-Mission Defensiestaf-Ops, Zaire-Ruanda, div. onderwerpen. Periode: 1994 t/m 1996, doos 13.

66 Straus, *Making and Unmaking Nations: War, Leadership, and Genocide in Modern Africa* (Ithaca, Cornell University Press, 2015) 103.

67 S. Autesserre, *The Trouble with the Congo. Local Violence and the Failure of International Peacebuilding* (New York, Cambridge University Press, 2010) 61.

Tot slot: hadden we überhaupt moeten gaan?

In het licht van de toe-eigening van hulpgoederen door genocideplegers, het gebrek aan politieke en militaire besluitvaardigheid, het uitblijven van een duurzame oplossing voor het conflict en de risico's voor de Nederlandse militairen is het de vraag of deze missie verstandig en noodzakelijk was. Een argument vóór de missie is het feit dat Defensie een organisatie is die snelle en effectieve hulp kan verlenen bij een immense humanitaire ramp, en dat het immoreel zou zijn om niet in te grijpen.⁶⁸ In diezelfde trant schreven de historici Christ Klep en Richard van Gils over militaire interventies: was niets doen uiteindelijk niet erger of verwerpelijker dan deelnemen?⁶⁹

Sceptici kunnen opmerken dat de interventie in Zaïre gedeeltelijk overschaduwde is door het ontbreken van een politieke oplossing van de internationale gemeenschap. Het is ongetwijfeld waar dat humanitaire interventie geen vervanging is van een politieke oplossing. Desondanks moeten de positieve effecten van de hulpverlening niet over het hoofd worden gezien. Gelet op de verbetering van de situatie voor 'gewone vluchtelingen' was de Nederlandse interventie humanitair gezien succesvol. Bovendien konden honderdduizenden Rwandezen, onder wie mensen die wellicht door Nederlanders zijn gered, terugkeren naar Rwanda nadat het RPF Zaïre binnenviel.

Aan de andere kant kan worden opgemerkt dat de Nederlandse autoriteiten zich bewust hadden moeten zijn van de mogelijkheid dat Hutu-militanten hulp zouden toe-eigenen. Twee jaar eerder in Bosnië maakten Nederlandse soldaten al mee dat strijdende partijen hulpmiddelen wegkaapten als vorm van belasting.⁷⁰ Nederland kon weten dat hulpverlening in Zaïre geen onpartijdige uitwerking zou hebben.

Het ter discussie stellen van de missie, zoals hiervoor, is voor de betrokkenen ongemakkelijk, juist omdat Provide Care goede bedoelingen had. Wat het verder ongemakkelijk maakt is dat Provide Care overeenkomsten heeft met de

noodlottige missie in Bosnië. Met betrekking tot de VN-interventie in Bosnië constateerde het *Srebrenica-Rapport* dat het Nederlandse beleid over het algemeen werd bepaald door het verlangen om internationaal een belangrijke rol te spelen. Ook hechtte Nederland uit morele gronden belang aan mensenrechten en humanitaire steun. Net zoals in Bosnië heeft het publieke debat de regering op basis van morele en humanitaire gronden overtuigd om in te grijpen. Diepgaande analyses van de achtergronden van de crisis en maatregelen toegepast om de oorzaken van het conflict op te lossen speelden echter geen belangrijke rol.⁷¹

Bovendien had Nederland in beide gevallen nauwelijks inlichtingen van het gebied, zodat de troepen in Goma en Srebrenica meestal onwetend waren van de activiteiten van strijdende partijen om hen heen. De Nederlandse politiek, de media en de publieke opinie overschatten het eigen morele prestige en – belangrijker nog – onderschatten de vastberadenheid van de genocideplegers.⁷²

In Zaïre moesten gedurende vijf weken Nederlandse militairen compenseren voor de naïviteit van Nederland. Door hartstochtelijke barmhartigheid en de toenemende oproep om haast te maken, stonden honderd Nederlandse militairen er alleen voor – onbeschermd tegen kwaadwilligheid, kwetsbaar in een zee van menselijke ellende. ■

68 A.J. van Leusden, 'Ethiek bij noodhulp. Reflectie op normen en waarden naar aanleiding van ervaringen bij recente (noodhulp) operaties', *Militaire Spectator* 165 (1996) (4) 163.

69 R. van Gils en C.P.M. Klep, *Van Korea tot Kabul: de Nederlandse militaire deelname aan vredesoperaties sinds 1945* (Den Haag, Sdu, 2005) 185.

70 Ibid, 110.

71 Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie, *Srebrenica, een 'veilig gebied'. Reconstructie, achtergronden, gevolgen en analyses van de val van een Safe Area* (Amsterdam, Boom, 2002), 3130.

72 Ik volg hier de ideeën van Michael Ignatieff, die schreef dat de westerse interventies van de jaren '90 'consistently overestimated our moral prestige and consistently underestimated the resolve of those bent upon ethnic war'. Zie: M. Ignatieff, *The Warrior's Honor. Ethnic War and the Modern Conscience* (London, Chatto & Windus, 1998) 94.

Leiderschap en succes in een *selfservice*-organisatie

Dr. M.F.J. Houben – luitenant-kolonel der mariniers*

De afgelopen twintig jaar zijn grote delen van de *service* economie omgevormd tot een *selfservice*-economie. De opkomst van de participatiemaatschappij past in deze trend. Mondige, verstandige en competente burgers worden aangemoedigd het lot van de wieg tot het graf in eigen hand te nemen. Het is interessant om een moment stil te staan bij dit fenomeen omdat het deels samenvalt met de instroom van *millenials* in het arbeidsproces (waardoor het effect wordt versterkt) en vanwege de gevolgen ervan voor Defensie, voor de wijze waarop wij de bedrijfsvoering hebben ingericht, communiceren en leiding geven.

De verandering die heeft plaatsgevonden is dat bedrijven en organisaties, daartoe in staat gesteld door het internet, verschillende diensten feitelijk hebben overgedragen aan de klant of werknemer. Als klant zoeken en boeken we onze eigen tickets, reizen, verzekeringen, financiële diensten enzovoort. Als werknemer zijn we steeds meer zelfrichtend en zelfsturend en kiezen we voor zorgverzekering, dienstrooster en straks waarschijnlijk ook de vorm van het pensioen.

De overdracht van rollen en taken van een bedrijf of organisatie aan de klant of werknemer gaat in sommige gevallen zo ver dat er een omkering van de rollen is: *selfservice* wordt *selfhelp*. Om de spreekwoordelijke IT-helpdesk erbij te halen: het oermodel helpdesk was een loket waar het probleem voor je werd opgelost, in een *selfhelp*-scenario heeft de klant een

smartphone en een link naar een handleiding of keuzemenu en hij zoekt het maar uit.

Bedrijven en organisaties hebben ook voor de interne organisatie het principe van *selfservice* doorgevoerd. Typerend is dat deze organisaties het afgelopen decennium de ondersteunende diensten hebben weggesneden. Het gevolg is dat de gemiddelde medewerker is aangewezen op zelfredzaamheid. Teams werden zelfsturend gemaakt en werknemers werden zelf verantwoordelijk voor hun werkplanning, carrièreverloop, personeelszorg, financiële en administratieve ondersteuning. Organisatievraagstukken betreffen in deze context vaak het scheppen van de randvoorwaarden voor een organisatie 'to self-serve'.

Ook Defensie is een *selfservice*-organisatie. Het zonder twijfel belangrijkste onderdeel van het defensie-intranet is 'de' *selfservice*, de applicatie waarmee we solliciteren of opleidingen, verlof en uitrusting aanvragen. Het is dan ook niet verwonderlijk dat Defensie aan steeds meer medewerkers smartphones en tablets verstrekt. Dat is geen organisatorische goedheid, maar een noodzakelijke voorwaarde om het *selfservice*-concept te laten functioneren.

De *upside* van *selfservice* is dat het tegemoet komt aan de behoefte aan meer autonomie, controle en de wens het roer in handen te hebben. Zeker voor de jongere collega's die, als we de literatuur mogen geloven, de aard en het aanzicht van arbeid gaan veranderen. *Millenials* willen meer autonomie en meer *ownership* in hun werk. Dit vereist een andere vorm van leiderschap. 'Gedeeld' leiderschap betekent dat je bereid bent beslissingen te laten nemen op lagere niveaus in de organisatie en het vereist een concrete visie hoe je op een zinnige

* Op deze plaats vindt u afwisselend een column van M.F.J. Houben, luitenant-kolonel der mariniers, en Frans Matser, publicist.

manier dat ownership kunt laten ontstaan over bepaalde elementen binnen een functie.

Selfservice heeft echter ook een *downside*. In de dagelijkse praktijk van een selfservice-organisatie is de medewerker relatief veel tijd kwijt aan de organisatie van zijn eigen ondersteuning. Omdat nagenoeg alle werknemers hun eigen ondersteuning moeten organiseren, zijn zij per saldo wellicht meer tijd kwijt dan wanneer enkele gespecialiseerde collega's dit voor de gehele populatie zouden doen. Een onbedoeld neveneffect is de 'angst voor het systeem' die kan ontstaan wanneer het selfservice-systeem onvoldoende klantvriendelijk is. De drempel is dan zo moedeloos hoog dat werknemers maar afzien van een beslissing om een opleiding aan te vragen of te solliciteren. De informele *work around* is wat je de *proxy*-helpdesk zou kunnen noemen: op iedere afdeling is er wel iemand die als selfservice-systeemspecialist door collega's wordt benaderd voor ondersteuning. Doorgaans wordt die collegiale ondersteuning vlot en graag verleend, maar de vaststelling is wel dat diegenen die het wel begrijpen ook meer tijd kwijt zijn aan het helpen van anderen.

Leider en mentor, besluitvaardig en inclusief

Het is voor een organisatie als Defensie belangrijk te reflecteren op de gevolgen van selfservice voor leiderschap en organisatiecultuur. De grondstroom is dat de notie van eenhoofdige leiding in een organisatie een snel vervagend fenomeen is. Een concept als 'gedeeld' leiderschap wint terrein en in ieder geval zal een meer inclusieve benadering van leiderschap noodzakelijk blijken. Een onmiskenbare vector van verandering is bijvoorbeeld dat de leiderschapsrol steeds meer wordt aangevuld met de rol van mentor. De bewustwording van leidinggevend van hun rol, ondersteuning en verantwoordelijkheid als mentor is cruciaal. Mentoring en coaching zijn in een selfservice-omgeving meer dan ooit noodzakelijk voor het functioneren van een organisatie en het welbevinden van het personeel. In een mentoraatsysteem participeert de leidinggevende in de groei en ontwikkeling van de werknemer. Leidinggevend kunnen dan zorgdragen dat de individuele groei en ontwikke-

ling in lijn is met de strategie en ontwikkeling van een bedrijf of organisatie.

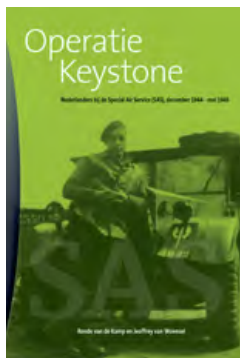
Selfservice en een transitie naar een meer inclusieve organisatie kunnen prima samengaan. Voor Defensie is het echter wel een aandachtspunt of je nog kunt terugschakelen naar het directieve, eenhoofdige model van leiderschap. Gegeven de aard van het defensieoptreden is de wenselijkheid daarvan evident, maar wenselijkheid betekent in dit geval niet automatisch dat het ook mogelijk is.

Van service naar support

Selfservice is op zich zeker niet slecht, maar vereist van de werkgever wel een zekere en noodzakelijke wederkerigheid. Wanneer selfservice als het afschuiven van een rol of verantwoordelijkheid van de werkgever op het personeel wordt gepercipieerd, is het succes van korte duur. De participerende werknemer eist terecht een participerende organisatie. Selfservice-organisaties zijn alleen dan effectief wanneer het personeel voldoende wordt ondersteund. Selfservice mag geen selfhelp worden.

Het ontwerp, de inrichting, benaderbaarheid en gebruiksvriendelijkheid van de support desks is daarmee een centraal organisatievraagstuk en een kritische succesfactor. Wanneer een traditionele blik op leiderschap samengaat met een selfservice-organisatie gaat dat schuren. Als Defensie de moed heeft om in te zetten op gedeeld leiderschap, inclusiviteit en zich committeert aan het realiseren van de beste ondersteuning die praktisch haalbaar is, dan zal dat de betrokkenheid, motivatie en productiviteit van werknemers in een selfservice-organisatie zeer ten goede komen. Tegelijkertijd zal Defensie het vermogen tot het geven van directieve, eenhoofdige leiding moeten bewaken en ook koesteren.¹ ■

1 Een informatieve en nuttige tekst over deze materie is het rapport *Weten is nog geen Doen. Een realistische visie op redzaamheid* van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (Den Haag, 2017).

Operatie Keystone

Nederlanders bij de Special Air Service (SAS) december 1944-mei 1945

Door Rende van de Kamp en Jeffrey van Woensel
Nijmegen (QV Uitgeverij) 2017

228 blz.

ISBN 9789492435071

€ 21,95

De aanleiding van het boek *Operatie Keystone. Nederlanders bij de Special Air Service (SAS), december 1944-mei 1945* van Jeffrey van Woensel en Rende van de Kamp was een interview met de Nederlandse veteraan Arie Noot door *Checkpoint*, het maandblad van het Veteranen-instituut. Tijdens dit gesprek, dat in 2015 plaatsvond, meldde Noot dat hij aan het einde van de Tweede Wereldoorlog deel uitmaakte van een groep Nederlanders die dienst deed bij de Britse Special Air Service (SAS). De verklaringen van Noot maakten een dusdanige indruk op Van Woensel, militair-historicus en medewerker van het Veteranen-instituut, en Libanonveteraan Van de Kamp, dat zij besloten een boek te wijden aan de Nederlanders bij de SAS. Het boek werd vernoemd naar Operatie Keystone, een door de SAS uitgevoerde actie op de Veluwe in april 1945.

In het voorwoord wordt een drietal publicaties genoemd die al eerder ingingen op Operatie Keystone. Eén van die boeken, *Operatie Jedburgh. Geheime Geallieerde Missies in Nederland 1944-1945* uit 2014, wist bovendien al te melden dat er een groep Nederlanders bij de SAS was gedetailleerd. Het was daarmee al bekend

dat diverse Nederlanders als SAS-lid deelnamen aan Operatie Keystone. Uit het voorwoord van *Operatie Keystone* blijkt dat er (nog) een publicatie over dit onderwerp moest komen, omdat in de bestaande literatuur voorbij is gegaan aan de betrokkenheid van een 'groot aantal Nederlanders'.

Rekrutering en training

Operatie Keystone vangt aan zonder verdere inleiding en gaat meteen in op de achtergrond van de 27 mannen – voornamelijk (voormalig) militairen en verzetslieden – die begin december 1944 in het bevrijde zuiden van Nederland werden gerekruteerd. Waarom de Britse SAS een Nederlands detachement formeerde, kunnen Van Woensel en Van de Kamp niet ophelderden. Het tweede hoofdstuk gaat diep in op de Nederlandse en geallieerde inlichtingen- en veiligheidsdiensten die vanuit Engeland opereerden. Deze uitgebreide uitzetting over geheime diensten is echter afleidend en grotendeels overbodig: met de genoemde organisaties hadden de Nederlandse SAS-rekruten namelijk nauwelijks tot niets van doen. Het volgende hoofdstuk behandelt de oprichting van de Britse SAS. Waar de auteurs eerder zeer

gedetailleerd de geheime diensten beschreven, wordt de geschiedenis van de SAS vrij summier behandeld. Wat opvalt is dat de auteurs voorbij gaan aan de in België uitgevoerde SAS-operaties, terwijl dat land qua terrein en bevolkingsdichtheid veel overeenkomsten met Nederland heeft. Een gemiste kans, want dat had een vergelijking van de manier van optreden en de bereikte resultaten mogelijk kunnen maken.

Eind december 1944 begonnen de gerekruteerde Nederlanders aan hun opleiding. In de eerste twee weken stond parachutespringen en wapenen springstoffen kennis op het programma. Naar het overige deel van de SAS-opleiding kunnen de auteurs slechts gissen. Uiteindelijk voltooiden vijftien Nederlanders de training. In de daaropvolgende hoofdstukken komen de voorbereiding en uitvoering van Operatie Keystone aan bod. Deze speciale operatie moest de Canadese opmars over de Veluwe ondersteunen, onder meer door bruggen op de opmarsroute te behouden en verwarring te stichten bij de vijand.

Who dares wins?

Een interessant inzicht is de verdeeldheid binnen de SAS-leiding over de noodzaak en de risico's van de operatie op Nederlands grondgebied. De SAS, bekend om hun onbevreesde acties en wapenspreuk *Who dares wins*, was dus voorzichtiger dan gedacht. Ondanks de twijfel bij de SAS werd Keystone doorgezet. Vervolgens komen de auteurs met de sensationele bewering dat Operatie Keystone mede tot doel had rijks-commissaris Seyss-Inquart te arresteren of te liquideren. De auteurs baseren zich op verklaringen van een SAS-veteraan. Bevestiging wordt gevonden in de uitlatingen

van een ander voormalig SAS-lid. Hij zou, volgens de auteurs, 'later aan zijn familie vertellen' dat de rijkscommissaris één van de doelwitten van Keystone was. De betreffende oud-militairen blijken echter zelf niet deelgenomen te hebben aan de acties op de Veluwe. Van Woensel en Van de Kamp dragen geen aanvullend bewijs aan dat bevestigt dat Operatie Keystone mede om de uitschakeling van Seyss-Inquart draaide. Een omissie is dat het Britse nationaal archief ontbreekt in het overzicht van de door de auteurs geraadpleegde bronnen.

De reconstructie van het verloop van de operatie is grotendeels een bundeling van informatie en inzichten uit bestaande literatuur over Operatie Keystone. Niettemin weten de auteurs op verscheidene plekken wel wat informatie over de gebeurtenissen op de Veluwe toe te voegen. Zo noemen zij bijvoorbeeld een drietal nieuwe namen van

Nederlandse SAS-leden die deelnamen aan de operatie. De auteurs concluderen tevens dat de belangrijkste doelen van de operatie niet zijn behaald, wat naadloos aansluit bij de bevindingen van eerdere publicaties over Keystone. Het resterende deel van het boek gaat voornamelijk over hoe het de Nederlandse SAS-militairen na de bevrijding van Nederland verging. Het boek sluit af met de 'biografieën' van alle 27 oorspronkelijk gerekruteerde mannen, dus ook van de twaalf rekruten die de SAS-opleiding niet voltooiden.

Slotsom

Doordat de auteurs veel aandacht besteden aan bijzaken is het boek moeilijk te volgen. Het ontbreken van een register maakt het lezen er niet aangenamer op. Ook is er aanhoudend sprake van onzorgvuldige formuleringen. Illustratief is de mededeling op de achterflap dat vijftien Nederlandse SAS-militairen

deelnamen aan Operatie Keystone. Dit waren er in werkelijkheid maar zeven. Daarnaast zijn er historische incorretheiden aan te wijzen en ontbreekt met regelmaat de bronverwijzing in het boek. De auteurs laten helaas de belangrijkste vragen onbeantwoord. Waarom werd er een Nederlands SAS-detachement geformeerd? Hoe zag de SAS-opleiding van de Nederlanders er exact uit? En wat was de individuele bijdrage van de Nederlandse SAS-leden die deelnamen aan Operatie Keystone? Lezers die vooral op zoek zijn naar beeldmateriaal en informatie over de levensloop en naoorlogse carrières van de Nederlandse SAS-geselecteerden, zullen het boek daarentegen niet als een teleurstelling ervaren. ■

*Drs. Jelle Hooiveld, buitenpromovendus
Universiteit Leiden*

Schrijft u een gastcolumn in de Militaire Spectator?

De redactie van de *Militaire Spectator* daagt de lezers uit een gastcolumn te schrijven.

Het thema is vrij, maar moet passen binnen de formule van het tijdschrift. De boodschap moet relevant zijn voor de lezers. Het moet gaan om een gefundeerde eigen mening, om een logisch opgebouwd betoog en de feiten moeten kloppen en verifieerbaar zijn.

Uw bijdrage mag maximaal duizend woorden tellen. U kunt uw bijdrage sturen naar de bureauredactie (zie colofon) of aanbieden via de website. De redactie wacht reacties met belangstelling af.

De hoofdredacteur

Veilig

Linda Polman

Veilige gebieden waren *en vogue* in de jaren negentig. Srebrenica was er één van vele. De bevolking was er aangezwollen van 9000 tot 42.000, afgesneden van voedsel en medicijnen en belaagd. Tegen maart 1993, nu 25 jaar geleden, was de situatie zo verschrikkelijk, dat de Franse UNPROFOR-commandant Morillon beloofde: 'You are now under the protection of the UN forces. I will never abandon you.'

'Veilige gebieden' waren een humanitaire innovatie waarin het ging om het 'recht voor vluchtelingen om thuis te blijven', om niet uit een oorlogsgebied te hoeven wegvlugten, maar om zich te verzamelen in één gebied dat door de VN beschermd zou worden. Voor Europese regeringen was 'het recht om thuis te blijven' een aantrekkelijk concept: het zorgde ervoor dat mensen niet de grens over trokken en vluchtelingen werden, maar als 'IDP's' door het leven gingen. 'IDP', ontheemde, klinkt minder erg dan 'vluchteling', maar is juist beroerder, want als IDP val je niet onder het VN-vluchtelingenverdrag met recht op een asielaanvraag. Je bent immers al veilig in je enclave.

Als paddenstoelen schoten de enclaves uit de grond. Je kwam ze tegen in Koerdistan, Rwanda, Sri Lanka, Soedan en Somalië. Soms heetten ze *safe havens*, soms *open relief centres*, *zones of tranquility* en *peace villages*. Men negeerde de ongemakkelijke waarheid dat, als je mensen verzamelt middenin een oorlogsgebied met te weinig en slechtbewapende blauwhelmen, je het hun vijanden erg makkelijk maakt om ze te omsingelen, uit te hongeren en met mortieren te bestoken. Hetgeen aan de lopende band gebeurde.

VN-hulpkonvoien naar Srebrenica werden niet doorgelaten. De bevolking in de enclaves begon te verhongeren. Sergio Vieira de Mello, VN-hoofd civiele zaken, noemde de enclaves een 'palliatief'. 'Ik stond 's ochtends op, keek mezelf aan in de spiegel en vroeg me af of we niet eigenlijk bewakers van een enorm concentratiekamp waren,' zei hij later.

Berekend was dat voor het veilig houden van de enclave Srebrenica 45.000 blauwhelmen nodig zouden zijn. Nederland stelde er 1100 beschikbaar, Oekraïne deed er een paar bij. Waarop Nederland besloot dat het ook wel kon met die 3 procent. 'Ze kijken scheel van de honger,' schreef de Nederlandse Dutchbat-commandant Thom Karremans over de enclavebewoners in zijn boek *Srebrenica. Who Cares?* 'Als de vuilniswagen van het bataljon de lading afval in het dal kiepert vliegen er honderden mensen op af om te zoeken naar voedselrestanten (...) Daarbij zijn doden gevallen. Mensen vliegen elkaar aan en slaan elkaar de hersens in.' De Bosnisch-Servische generaal Mládić draaide voor Dutchbat al snel de brandstofkraan dicht. Patrouilles werden stopgezet, aggregaten bleven uit, communicatiemiddelen vielen stil. De Nederlandse militairen leefden bij kaarslicht en ruilden kleding en voedsel voor brandhout. 'Soms waan je je in een middeleeuwse burcht,' schreef Karremans.

In juli 1995 forceerde Mládić de toegang tot de stad. Naar schatting 8000 mensen werden vermoord. Desondanks breidden de westerse regeringen hun 'recht om thuis te blijven'-beleid alleen maar uit. Begin jaren negentig waren er 17 miljoen vluchtelingen en 16 miljoen IDP's, waarvan een flink deel middenin oorlogsgebieden. Nu zijn er 21 miljoen vluchtelingen en 44 miljoen IDP's. Vluchtelingenstromen waar ook ter wereld worden door internationale politici ook nu meteen voorzien van de suggestie om ze in enclaves samen te drijven. Bangladesh wil UN-safe havens voor Birmese Rohingya's in Birma, Turkije wil safe havens aan de Syrische kant van de grens. Oost-Ghouta in Syrië is ook zo'n enclave. Mensen worden er omsingeld door Syrische regeringstroepen, aanvoerwegen voor hulpvoedsel en medische hulp zijn afgesloten. President Assad noemt Oost-Ghouta een 'de-escalation zone'.

Reactie op artikel 'Veteranenombudsman'

Mr. Monique Nauta, jurist, mediator en gecertificeerd human givens counselor
Vereniging Human Givens Nederland*

In reactie op het artikel van R.F.B. van Zutphen en M.H. van der Hoeven² zou ik namens de vereniging van Human Givens counselors de volgende kanttekening willen plaatsen. Met de schrijvers zijn wij het eens dat de Veteranenwet, die op 28 juni 2014 in werking trad, een goed instrument is voor veteranen om de zorg te kunnen krijgen die complementair is aan de uitzending voor ons land. Met name geldt dit voor de zorgplicht.

Maar de invulling daarvan zou volgens ons veel beter kunnen. De normen 'open en duidelijk, respectvol, betrokken en oplossingsgericht, en eerlijk en betrouwbaar' zijn algemeneheden die invulling behoeven. En de huidige invulling is onder de maat omdat deze in hoge mate bepaald wordt door de juridische contouren van aansprakelijkheid. Dit is een procedure op tegenspraak, met als gevolg termijnen en vaak bezwaarlijk lange bewijsprocedures.

Daarom bepleiten wij dejuridisering en zorgplicht die gaat voor klachtrecht. Dit zou vorm kunnen krijgen door iedereen die uitgezonden wordt uitgebreide voorlichting te geven over het ontstaan en voorkomen van PTST en als het gebeurt, wat de eerste signalen zijn en hoe te handelen. Tijdens uitzending zou het dan een issue in plaats van een non-issue zijn. En na uitzending zou naast debriefing de REWIND-procedure standaard beschikbaar moeten zijn voor alle uitgezonden militairen. De procedure

is eenvoudig en werkt soortgelijk aan de EMDR-procedure, met dit verschil dat de procedure het stress-element aanzienlijk verlaagt. Daarnaast is het non-intrusief, wat betekent dat de betrokkene het voorval niet opnieuw hoeft te vertellen en de herinnering niet hoeft te herbeleven.

Zo kan PTST vroegtijdig een halt toegevoerd worden. Waarom? Omdat voorkomen altijd beter is dan genezen. En direct genezen is altijd beter dan uitstel. Een lichamelijk gewonde wordt ook direct geopereerd, waarom wordt een psychisch gewonde dan niet direct geholpen? Dat is niet erg onlogisch. Wij vinden dat onze cliënten die zeggen 'ik kan niet meer houden van mijn leven met vrouw en kinderen', of 'niemand is meer veilig bij mij', recht hebben op efficiënte kortdurende hulp op basis van de nieuwste wetenschappelijke inzichten om af te komen van flashbacks en nachtmerries. Recht op integratie en harmonie in plaats van chaos en rigiditeit. Geestelijke gezondheid van veteranen en hun gezinnen zou immers hogere prioriteit moeten hebben dan claim-afhandeling. Daarnaast heeft volwaardige herintreding in de maatschappij voor allen de voorkeur boven een financiële uitkering.

In tweede instantie is er dan de klachtregeling, waarin termijnen kunnen gelden en waar spoed geen eerste vereiste meer is. De procedure zal een enorm verschil kunnen maken bij het terugdringen van het leed, de kosten en het aantal klachten wat dan nog overblijft, maar ook bij de aanvaarding van daarop volgende beslissingen.

* Vereniging Human Givens Nederland is een non-profit organisatie voor en door militairen opgezet naar aanleiding van de HGI-REWIND techniek.

1 R.F.B. van Zutphen en M.H. van der Hoeven, 'Veteranenombudsman', in: *Militaire Spectator* 186 (2017) (11) 515-527.

Masteropleiding Military Strategic Studies aan de NLDA

De Faculteit Militaire Wetenschappen van de NLDA verzorgt een modulaire Engelstalige wetenschappelijke Masteropleiding (MA). Deze erkende en geaccrediteerde opleiding, Military Strategic Studies, start weer in september 2018.

De breed opgezette master bestudeert de rol van het militaire instrument binnen de context van hedendaagse veiligheidspolitieke vraagstukken en bestaat uit vier verplichte courses. Daarnaast dienen studenten een keuze te maken uit één van de drie afstudeerrichtingen (tracks) van elk vier courses: War Studies, Intelligence & Security of Managing and Organising in the Military. De tracks worden gecompleteerd met een *elective*. Het volgen van één of meer losse courses (elk 5 EC) is ook mogelijk. Deelnemers ontvangen na positieve afronding een internationaal erkend academisch certificaat.

De inhoud

De master geeft een grondig inzicht in de functie van krijgsmachten in contemporaine conflicten. Het gaat om conventionele oorlogen, etnische conflicten en burgeroorlogen, optreden als onderdeel van een diplomatiek offensief of inzet ten behoeve van statebuilding. Daarbij komen de politieke, maatschappelijke en wetenschappelijke analyses, debatten en theorievorming aan de orde, evenals de juridische en ethische vraagstukken rond legitimering van militair optreden. Verder besteedt de studie aandacht aan de interne managementdynamiek van defensieorganisaties en de positie van krijgsmachten binnen moderne westerse maatschappijen.

Zelfstudie

De master, die in deeltijd en modulair wordt verzorgd, kent een aanzienlijke zelfstudielast. De colleges van de tweejarige opleiding vinden op vrijdag plaats op het Kasteel van Breda en zijn opgedeeld in courses van tien weken. De master heeft een omvang van 60 EC en de behaalde

studiepunten blijven zes jaar geldig om de operationele flexibiliteit zoveel mogelijk ten goede te komen.

De master is in eerste instantie bedoeld voor militairen en burgers met een bacheloropleiding (of lang model KIM/KMA) en (voor militairen) circa vijf jaar werkervaring in een militaire context. Naast medewerkers van Defensie, de Algemene Inlichtingen en Veiligheidsdienst en het ministerie van Buitenlandse Zaken, is de master ook zeer geschikt voor bijvoorbeeld medewerkers van ontwikkelingsorganisaties die beroepsmatig met militaire organisaties samenwerken. Daarnaast kunnen ook andere geïnteresseerden met minimaal een (relevante) bacheloropleiding zich aanmelden.

Meer informatie

De website van de NLDA (intra en internet) geeft meer informatie over de inhoud, opzet en toelatingseisen van deze master. De inschrijving voor de master MSS Class 2018 loopt van 1 februari tot en met 30 april. Informeer ook tijdig bij uw P&O-functionaris. Belangstellenden kunnen nu al mailen naar master.mss@mindef.nl.

Afganistan, Kakarak Dehrashan, 15 mei 2009, Operatie Mani Ghar II. Militairen op patrouille gaan een quala binnen in de green zone

FOTO MCD, A. SCHOOR

FOTOMCD, G. VANES

FOTO BEELBANK NIMH

‘Oude tijden herleven’: debat over Koude Oorlog gaat door

‘Door de verslechterde verhouding tussen de NAVO en Rusland is *Peacock Supremacy* geen overbodige luxe’, schrijft Jack Oosthoek in *Landmacht* over een oefening waaraan 45 Pantserinfanteriebataljon recent meedeed. ‘Mocht Rusland het NAVO-grondgebied binnen willen dringen, dan moet ‘het 45e’ uit Havelte meehelpen om dat te stoppen.’¹

Nu de val van de Berlijnse Muur bijna dertig jaar terug ligt en de spanningen oplopen, valt de term ‘Koude Oorlog-scenario’ steeds vaker. Destijds, aan het begin van de Koude Oorlog, ‘weigerde de ministerraad het defensiebudget drastisch te verhogen. De kans op een aanval uit het Oosten werd door de Nederlandse regering klein geacht’, schreef G.T. Witte over de tijd rond 1950.² Uiteindelijk kwam er toch meer geld en met de Bondsrepubliek ingebed in de NAVO, verschoof de verdediging naar het oosten. Over de aard van de Sovjetrussische bedoelingen werd, zoals nu rond de hybride oorlogvoering, een scherp debat gevoerd. C.H. Gelok merkte op dat in de jaren 70, onder invloed van de detente, een ‘optimistische westerse visie’ heerste, ‘dat er van de voortgaande, sterke uitbreiding van de

Russische strijdkrachten in feite weinig viel te duchten’. Hij wees er tevens op dat de inval in Afghanistan in 1979 de ware bedoelingen van Moskou duidelijk maakte.³

Oost-Europese landen die ooit tot het Warschau-pact behoorden, zijn als NAVO-leden nu bij de verdediging van het bondgenootschap betrokken. Bij het bepalen van doctrines en strategie hoeft Moskou zich daardoor in ieder geval niet het hoofd te breken over ‘het gebrek aan homogeniteit in Oost-Europa’ en ‘het overleven van nationalistische gevoelens en neigingen uit het verleden’, zoals J.A. Bor dat ooit omschreef.⁴ ■

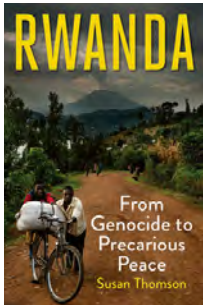
1 Jack Oosthoek, ‘Oude tijden herleven in de voormalige DDR. 45 Pantserinfanteriebataljon strijdt in Koude Oorlog-scenario’, in: *Landmacht*, 02 jaargang 68 (6 maart 2018), zie: https://magazines.defensie.nl/landmacht/2018/02/03_oude-tijden-herleven-in-voormalige-ddr.

2 G.T. Witte, ‘Een papieren dijk tegen een rode zee? Nederlands krijgsmacht en het begin van de Koude Oorlog’, in: *Militaire Spectator* 158 (1989) (10) 474. Zie: http://www.kvbk-cultureelerfgoed.nl/MS_PDF/1989/1989-0473-01-0138.PDF.

3 C.H. Gelok, ‘Het Sovjetrussische strategische denken’, in: *Militaire Spectator* 149 (1980) (10) 454-455. Zie: http://www.kvbk-cultureelerfgoed.nl/MS_PDF/1980/1980-0450-01-0117.PDF.

4 J.A. Bor, ‘Werkelijke, mogelijke en veronderstelde Sovjet-zwakheden’, in: *Militaire Spectator* 139 (1970) (6) 268. Zie: http://www.kvbk-cultureelerfgoed.nl/MS_PDF/1970/1970-0262-01-0085.PDF.

SIGNALERINGEN

Rwanda

From Genocide to Precarious Peace
Door Susan Thomson
New Haven (Yale University Press) 2018
344 blz.
ISBN 9780300197396
€ 24,-

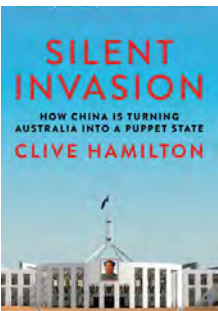
Susan Thomson, docent conflictstudies aan Colgate University, was in 1994 voor de VN in Rwanda op het moment dat daar de genocide plaatsvond. In haar boek *Rwanda* beschrijft Thomson de politieke en etnische spanningen tussen Hutu's en Tutsi's in de periode voor en tijdens de massamoorden en de machteloosheid van de VN. Zij analyseert de uiteindelijke machtsovername door het Rwandees Patriottisch Front en kijkt wat er van de ambitieuze sociale, politieke en economische plannen van die beweging terecht is gekomen. Thomson concludeert dat de verzoening het Afrikaanse land uiteindelijk niet meer dan een kwetsbare vrede heeft opgeleverd.

De oorlog van nu

Een rationele kijk op militair geweld in de 21e eeuw
Door Rein Bijkerk en Christ Klep
Amsterdam (Hollands Diep) 2018
256 blz.
ISBN 9789048836888
€ 22,50

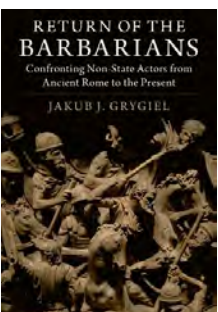
In de praktijk voeren westerse militairen ongeregelde (risico-mijdende) oorlogen, waarbij er geen duidelijke overwinning kan worden behaald, zeggen Rein Bijkerk en Christ Klep in *De oorlog van nu*. Dat staat haaks op het beeld waarin de westerse wereld oorlogvoering nog vaak ziet als een instrument om brandhaarden te doven of om 'goed' te doen. Het militaire werkteerrein wordt intussen steeds complexer, bijvoorbeeld door cyberaanvallen. Daarnaast wordt Europa geconfronteerd met instabiliteit in het Midden-Oosten en een agressief optredend Rusland, terwijl aanslagen en de stroom vluchtelingen en migranten duidelijk maken dat de problemen niet aan de buitengrenzen stoppen.

Silent Invasion

China's influence in Australia
Door Clive Hamilton
Richmond (Hardie Grant Publishing) 2018
376 blz.
ISBN 9781743794807
€ 28,-

De invloed van de Chinese regering op de Australische politiek is zo groot, dat er intussen van een stille invasie gesproken kan worden. Tot die conclusie komt hoogleraar ethiek en publicist Clive Hamilton in *Silent Invasion*. Hamilton begon een onderzoek nadat in 2016 bleek dat Chinese zakenlieden die banden hadden met het bewind in Beijing de belangrijkste geldschieters van de grootste Australische politieke partijen waren. Volgens Hamilton valt China Australië aan met niet-militaire middelen en is de 'infiltratie' ook op het gebied van cultuur, landbouw en vastgoed en op vakbonden en universiteiten verontrustend. Hij kritiseert dat de overheid blind is voor 'geraffineerde' Chinese beïnvloedingsoperaties.

Return of the Barbarians

Confronting Non-State Actors from Ancient Rome to the Present
Door Jakub J. Grygiel
New York (Cambridge University Press) 2018
252 blz.
ISBN 9781316611241
€ 27,-

De Barbaren zijn niet langer alleen geschiedenis: deze kleine, mobiele en statenloze groepen duiken ook in onze tijd op, met als voorbeelden de Taliban, al-Qaida en IS. In *Return of the Barbarians* beschrijft Jakub Grygiel de dreiging die gewelddadige, niet-statelijke actoren door de eeuwen heen hebben betekend voor gevestigde machten. Volgens Grygiel zijn er uit het verleden lessen te trekken die ook nu toegepast kunnen worden bij het bestrijden van bepaalde ongeregelde groepen. Hij wijst onder meer op voorbeelden waarbij staten besloten dat alleen gewapende strijd of diplomatie geen uitkomst bracht en machtsstructuren veranderd werden door decentralisatie.